

28 juli 1915

In het etappegebied zijn enkele besluiten uitgevaardigd.

Vooreerst wordt de prijs van de gerst op 45 frank per 100 kg bepaald, van hooi op 6 F per 100 kg, van klaver op 9 F per 100 kg en van eieren 15 centiem per stuk.

Voorts moeten voorraden gedroogde cichorei boven de 100 kg zo spoedig mogelijk worden aangegeven en ter beschikking worden gehouden.

Tenslotte zijn op beval van de opperbevelhebber, hertog Albrecht van Wurtemberg, de bepalingen omtrent paspoorten, briefvervoer en toelating van dagbladen zeer verscherpt.

29 juli 1915

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Ingevolge ambtelijke bekendmaking zijn bij de reeds onder dwangbeheer geplaatste ondernemingen te voegen: Filatures et Fillerie réunies, Brussel; Osséine et Engrais de Selzaete; Société Géologique et Minière Sambre-Belge, Brussel; Société immobilière d'Anvers; Société d'Electricité du Brabant. Verder zijn alsnog gerechtigd in België smeerolie te leveren: Association Charbonnière des Bassins de Charleroi et de la Basse-Sambre te Charleroi; Association Charbonnière de la province de Liège, te Luik; Association Houillère du Penchant de Mons, te Bergen, Association Charbonnière du Centre te Brussel; vergunning tot het handel drijven in Franse bankbrieven werd verleend aan het nieuw opgerichte agentschap der Deutsche Effecten- und Wechselbank te Brussel.

Uit België.

Onze correspondent te Antwerpen schrijft ons op 28 juli:

De openbare gezondheidstoestand te Antwerpen blijkt voortreffelijk te zijn. In normale tijden belopen de besmettelijke ziektegevallen tot bij de honderd; thans wijzen onze statistieken een cijfer van slechts 36 dergelijke ziekten aan. Daaronder komen slechts 7 gevallen van tyfus voor; wat erg pessimistische geruchten die indertijd in het buitenland werden verspreid geheel te niet doet. Het moet gezegd worden, dat, nadat een paar gevallen zich hadden voorgedaan, de bevoegde wethouder, dr. Desguin, met krachtige hand heeft ingegrepen: aan zijn bestendige waakzaamheid is de zeer bevredigde uitslag in de eerste plaats te danken.

30 juli 1915

Een jaar geleden (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 26 Juli.

Wij gaan een vrome en pijnlijke week in: een week van angstwekkende herinneringen aan gebeurtenissen, die, waar ze aan het haast verschrikte oog van het geheugen als in een duizeling voorbijschuiven, ons nog met verbazing slaan. Het is alles een geheel jaar al voorbij: en voor ons, thuisgebleven Belgen, welk een jaar! Maar nog komt het ongeloofbaar voor, kunnen wij het in ons herdenken niet als een afgesloten reeks feiten, waar niet op valt terug te komen, gaan catalogiseren en als afgedaan beschouwen. Wij herleven het; wij herlijden het met meer hevigheid, met meer zenuwpijn dan toen het gebeurde en - wij nog niet wisten wat volgen zou. Wie dat had kunnen voorzien, zou misschien de moed niet hebben gehad nog verder te leven; wie dat had voorspeld, zou

men als een krankzinnige hebben beschouwd. Nu duurt het reeds een jaar; en wat toen voorviel slaat ons thans, in de geniepige verveling, die ons op elk ogenblik, log en doof als een onweersatmosfeer, bedreigt en aanklampt, - slaat ons met ongeloof in ons eigen geheugen.

De week van zondag 26 Juli tot zondag 2 augustus 1914. Het is begonnen, het is voorafgegaan door feesten. Toeval natuurlijk. Maar dat te schriller een achtergrond geeft aan de tragiek der verbluffend vlug elkaar opvolgende gebeurtenissen, als het flitsen en ontlaaien van een vreugdevuurwerk. Voor mij is de herinnering onafscheidbaar van het bezoek, dat ik op 19 Juli te Gent, aan een tentoonstelling van rozen heb gebracht. Ik kan niet denken aan de feiten, die de oorlogsverklaring onmiddellijk voorafgingen, of ik word verplaatst in de geurig walmende zoelheid van die glazen tentoonstellingszaal en haar groen, troebel aquariumlicht om de fosforgloeijing der bloemenkleuren; ik adem in die Armidatuinen het zoet bedwelmende gif op van die talloos verbondene, toch onderscheidene aroma's; ik onderga de wulpse weemoed, de moede en melancholische sensualiteit van die duizenden argelose of monstrueus veinzige rozen. Decadentiegenot tot bij de hoogste zenuwspanning; gierig egoïstisch genot voor de verfijnde en bij nature bevoorrechte eenling.

Maar daarop volgen, in de herinnering, een ganse week volksfeesten. Het is Brusselse kermis. Het is Nationaal Feest. Wel host men niet mee; natuurlijk niet. Maar, hoe men zich tegen het grove volksvermaak, tegen slemperij en baldadigheid afsluit, men ondergaat de trilling van de feestlucht, van de opwindende feeststemming. En, moge later, nauwelijks een veertien dagen later, het "nous dansons sur un volcan" in het geheugen zijn gekomen: in die dagen, in de feestdrukte dachten slechts de journalisten, die

met buitenlandse politiek zijn belast, aan wat tussen Servië en Oostenrijk dreigde en in de loop van die week zou uitbarsten. En zelfs toen, bij het Oostenrijkse ultimatum, achtte iedereen zich nog volkomen veilig. Een Europese oorlog? Een wereldconflict? Maar wie zou vermetel genoeg zijn, daar de verantwoordelijkheid op zijn schouders van te nemen? En dan: durfde men daar wel aan denken? Het was kermis. Het was pas kermis geweest. De feeststemming was zo gauw niet van de lucht ...

En op 26 juli herbegon het: feest weer voor de geestelijke aristocraten en ook de aristocraten naar den bloede. Wij waren op het kasteel te Beloeil. Wij vierden, bij verfijnde vertoningen, geneugte van kunst en van goede smaak in een der schoonste en meer weidse landgoederen van Europa, het eeuwefeest van de prins de Ligne. Reeds was, daar in het Oosten ergens, de oorlog uitgebroken. Belgrado was onder vuur genomen, heette het. Maar hier, in het feestelijk getooide Beloeil, ten aanzien van België's hoogste adel, en ook wel wat Oostenrijkse adel, spraken, aan het standbeeld van de geestige en dappere prins, om beurt de gezant van Oostenrijk en de Belgische minister Carton de Wiart redevoeringen uit vol artistieke keurigheid. En zij roemden, Oostenrijker als Belg, de Belg, die eens de eerste der Oostenrijkse soldaten was geweest: dezen prins de Ligne, lid van het Congres van Wenen, die onder dit congres bezweek aan een verkoudheid, opgedaan bij een galant rendez-vous, en waarvan thans niet meer overbleef dan de vierentwintig delen van zijn "Mélanges militaires, littéraires et sentimentaires", niets meer dan zijn onsterfelijke geest: eeuwige waarheid van het "cedant arme ...". 's Anderendaags zaten wij, 's middags, aan de lunchtafel, een paar correspondenten van Hollandse bladen, met een Duitse confrère samen, die in de ochtend, op een literaire vergadering, spiritueel verteld had wat Duitsland voor de prins de Ligne geweest was. Ik

verzeker u, wij dachten aan de verre oorlog heel weinig. Trouwens, in geen twee dagen hadden wij nog kranten gezien: een ontbering wel, maar een weldadige ontbering. Wij genoten hier vooral van schoonheid, - een wel even verflenste, een lang verjaarde schoonheid, de wufte maar gratievolle schoonheid van de eindigende achttiende eeuw, die omdat zij zo weinig op de decadentie lijkt van onze tijd, deze zozeer, haast als ideaal, aanlokt. Wij hadden ons zowaar met de geest van de prins vereenzelvigd; als ons, daar, opeens, terwijl wij onder de koffie schone vruchten genoten, een dagblad wordt gebracht, "La Dernière Heure", met de melding als een mokerslag: België mobiliseert. Onze Duitse journalist verschrikt, wordt bleek als een lijk. Wij, die anders ook wel de ernst van de maatregel inzien, al kunnen, al willen wij niet denken aan wat hij aan dreigementen inhoudt, wij spotten met hem. Maar hij, hij heeft geen rust meer. 's Avonds zou hij te gast zijn op het kasteel: gejaagd schrijft hij een verontschuldigungsbriefje, wil absoluut onmiddellijk naar Brussel terug. Blijkbaar wist hij meer dan wij, die maar Belgen waren...

Diezelfde avond kwam ik met de laatste trein in de hoofdstad aan. Na inlichtingen zond ik u mijn eerste oorlogstelegram. Er zouden er u van op die dag tot op de dag der Duitse intrede (20 augustus), niet veel minder dan honderd vijftig bereiken ...

Nu werd het, de volgende dag, de drukte der mobilisatie. Eerst de opschrikking bij iedereen, ook bij wie niet optrekken moest of geen soldaat in zijn familie had. De schrik, iets als profetische angst bij wie zijn man, zijn broer, zijn verloofde zag weggaan. Maar weldra iets als heldhaftige opgewektheid. Het verliep alles bewonderenswaardig, vlug en goed. Na de eerste ogenblikken van verbijstering en opwinding komt de sterke Belgische levenszin weer boven. Al ben ik, helaas, onder dezen, die iets meer van de gang der

gebeurtenissen afweet dan het gros der menigte, ik heb zo heel veel moeite niet, bij al mijn eigen vrees en kommer, de vrouw van mijn broer te troosten, die ons in tranen vertellen komt, dat ook hij bevel heeft gekregen zich ijlings bij zijn regiment te vervoegen: het zal immers maar enkele dagen duren, waarschijnlijk. "Het zal maar enkele dagen duren": het is de leus die allen paait. De soldaten, ook die der reserve, hebben een nieuwe, blijde gewaarwording, die hen met fierheid vervult: zij gaan misschien het vaderland verdedigen.

In petto leggen de meesten natuurlijk nadruk op dat: misschien. De burgerij staat gaarne de gerekwitioneerde paarden af. Ook zij denkt tot zelftroost aan het ongetwijfeld tijdelijke daarvan. Zodat alles verloopt met opgewektheid en haast met feestelijkheid. Zoolang hun wenende vrouw ze vasthoudt, zijn de mannen nog wat wankelmoedig, maar een paar borrels met teruggevonden makkers vervult ze met dapperheid. De treinen spuwen soldaten, de stations braken regimenten van soms vreemd toegetakelde manschappen, wiens zorg voor het bewaarde uniform problematisch blijkt, of die te dik geworden zijn voor het infanteristenbuisje of de rode hozen van het paardenvolk. Brussel kent nieuwe schouwspelen: Brussel, dat er naar snakt, is een drietal dagen lang uitgelaten, en als gelukkig. Als op 2 augustus, deze week een einde neemt, geloven op dat driekwart miljoen Brusselaars geen twintigduizend aan de eventualiteit, die, twee dagen nadien, uitbarsten zou: op 4 augustus verklaarde Duitsland aan België de oorlog ...

Een jaar nadien. Wat ons sedertdien is overkomen: gij weet het. Ah! het heeft de Brusselaar niet ontbroken aan nieuwe schouwspelen, aan schokkende gebeurtenissen! En nu ... is het de blinde verveling, die knaagt ...

In vreedestijd zouden wij, op 8 juni van dit jaar, het eeuwfeest hebben gevierd van de akte, waar het Congres van Wenen op sloot en die het aangezicht van Europa moest veranderen, na de eerste knak aan de Napoleontische macht. Op 18 juni moesten, eveneens dit jaar, al de volkeren, die er in betrokken waren, te Waterloo het eindbedrijf herdenken van het Napoleontische epos. En beide dagen zouden feesten geweest zijn van verbroedering onder de volkeren.

Maar de ijzeren oorlog houdt geen rekening met dergelijk symbolisme. Zijn zeer sterke, zeer opdringerig brutale realiteit heeft op die herdenkingsdagen niet eens schorsing toegelaten. Hij duurt voort. Hij duurt.

Tot hoelang nog? ...

Moratorium in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Zoeven wordt bekend gemaakt dat bij beschikking van 21 juli, de behandelingen omtrent het moratorium tot 31 augustus e.k. worden verlengd.

31 juli 1915

Voor de Belgische kinderen.

Het rooms-katholieke huisvestingscomité te Leiden heeft voor arme Belgische kinderen een zending kleren, ondergoed, speelgoed en zelfs een grote partij gecondenseerde melk voor zuigelingen ontvangen.

Deze zending is afkomstig uit Boston (Amerika). Het is de grootste zending in natura, die het comité ooit ontvangen heeft en haar waarde wordt geschat op tenminste 5000 gulden.

Honderden arme oorlogskinderen kunnen ermee geholpen worden.

Vakantie

Brussel, 27 juli (Karel Van de Woestijne).

Zelfs dat niet.

Ach, begrijp mij, bid ik u, niet verkeerd. Ik klaag er niet over, dat het ons niet gegund zal zijn, dit jaar rustig aan zee of in de Ardennen te gaan verpozen. Uitrusten, - en van wat? Men kon het ons wel vragen, en men zou er het recht toe hebben. Vakantie, het is, niet alleen voor scholieren, een beloning voor een zekere som arbeid, geleverd voor het goed van henzelf of van de gemeenschap. Dat dit jaar daar maar weinig van komt: dat kunnen wij, tot zelfkastijding, aan onszelf wijten. Wel te verstaan, wij wijten ons niet, wij weigeren het ons te wijten dat heel ons schone zeestrand zo niet genaakbaar, dan toch onbewoonbaar geworden is. Naar de Ardennen kon het nog wel: maar welk een angstig rusten zou dat worden! Wat wij ons kunnen verwijten: het is, dat wij niet hebben gewerkt. Wij hebben dit hele jaar de blije, eerlijken arbeid, die ons recht gaf op vernieuwende, verjongende vakantie, verzaakt en ... gemist. - Wij zuchten: geen vakantie dit jaar. Intussen hebben dezen, die de gelukkige eigenaars zijn van zomerverblijven, meest allen hun villa's te huur gesteld. Zij zuchten, maar zij willen van geen vakantie weten.

Het komt eigenlijk hierop neer: wij hebben, zoals ik zegde, de gezonde dagelijkse arbeid gemist. Men heeft hem ons zo goed als ontnomen, onttrokken. De nijverheid: zij kan in het bezette België, als het moderne leger bij uitstrek, niet worden gemobiliseerd. De handel: "hij is in de patatten", gelijk men ten onzent zegt; hij is geworden een jammerlijk klein bedrijf; en alle moed, en alle ijver, en zelfs alle opoffering er aan besteed en gebracht, leiden tot slechts heel magere resultaten. Ingenieurs en advocaten: gij stelt u gemakkelijk voor dat zij tijd te over hebben om over de beroerlijke tijden te mijmeren. Dokters: maar men is te arm om nog ziek te durven zijn. Ambtenaren: de helft loopt over straat met duchtig verminderde wedde. Journalisten: de Belgische hebben geen blad, en de correspondenten van buitenlandse kranten - ze zijn trouwens tot een uiterst minimum geslonken! - hebben geen stof tot kopij, tenzij de dagelijkse vlees- en groentemarkt, mitsgaders de algemene verveling, die ons zo te pakken heeft, dat ons zelfs de moed begeeft er langer over te fantaseren. Er is voor niemand iets. Of zo goed als niets, - dan het verlangen, het zeer ernstige, het zeer gretige verlangen op dat betere ... waar alle verlangen op afstuit als op een granieten muur. Wij zijn nu eenmaal een bezette stad. Wij zijn het, vermoedelijk, voor een heel tijdje nog. En wij schikken er ons in, vermits het niet anders kan. Maar ook dat belet de onbedwongen en gulle arbeid, zelfs buiten verplichting en winstbejag om, die ons niet kan voeren tot het geluk van verdiende rust. En nooit hebben wij evenzeer als thans de vreugde gevoeld van dagelijkse plichtsbetrachting, die ons anders wel eens weerbarstig heeft gevonden, - nu wij niet bij machte zijn ze met stiptheid te volbrengen ... Hoe dan gedacht aan vakantie, gesteld dat zij pecuniair mogelijk ware (een standpunt dat niet over het hoofd is te zien); hoe gedacht aan vakantie, - waar zij overigens geen verandering brengen zou in het door de omstandigheden

opgedrongen nietsdoen, en niet gewettigd is door vermoeyenis, of althans door in gemoede met liefde volbrachte arbeid? ...

Wat wij hier, in Brussel, onder de oorlog lijden: men kan vooralsnog niet zeggen dat het stoffelijk gebrek is. Voor ieder is gezorgd met een ijver zonder voorbeeld of weerga; voor ieder althans, die kon worden geacht zulke zorg te ontberen, en door openbare caritas kon worden bereikt. Wel te verstaan: de levensstandaard is voor ten minste een goed derde in duurte gestegen. Maar wij hebben dan ook allen - ertoe verplicht - onze levensbehoeften voor een goed derde verminderd, zo goed dit ging. En, na twaalf maanden, na een gans jaar bezetting, - gaat het. Zelfs bij wie het niet moest; want dezen hebben, voor het grootste deel, hun altruïstische plichten begrepen, en sommigen volbrengen ze op ongelooflijk prachtige wijze. Wij zijn allen, of zo goed als allen, op de maatschappelijke ladder een trede lager gekomen. Denken wij eraan, er morgen onze oude plaats weer op in te nemen? Het is mogelijk. Maar ik weet het niet. Wij hebben ons, voorlopig in ons lot geschikt. Want er is, wel te verstaan, de hoop, die even sterk blijkt te zijn als onze levenszin. Maar er is ook, nietwaar, de verveling.

Te zeggen, dat wij er onder lijden, niet met vakantie te kunnen gaan, zou dus niet dan een zeer betrekkelijke waarheid zijn, vermits wij zijn aangepast op deze weinig gulden middenweg. Onze zenuwen zouden ze wel heel goed kunnen gebruiken. Waar echter, zoals ik zegde, de gewenste ontspanning te gaan zoeken, althans binnen de grenzen van ons land? Nog iets, dat uitgesloten is. En waar geen remedie tegen bestaat, dan profijtelijk berusten. Het enige, waar wij wel onder lijden, het is overigens, buiten alle materiële toestanden om, onder wat musici zouden noemen: de transpositie, die ons innerlijk wezen, ten gevolge van een zeer gevoelig

verbreken van allerlei verhoudingen, heeft ondergaan. Die transpositie is onharmonisch. Als wij naar onszelf luisteren, dan klinkt zij pijnlijk schrill of verdoofd. En het klinkt vooral smartelijk vals. Een biograaf van Beethoven vertelt, dat niets zo martelend was, dan de verouderde, doof geworden meester bij schemering op zijn geliefde viool, die hij niet meer te stemmen wist, sublieme improvisaties te horen spelen ... die klonken als helse negatie van zijn genie. Nu staat ons psychisch bewustzijn tegenover het om ons heen gebeurende als die vriend van Beethoven tegenover diens hoge, maar in een disharmonische wereld verplaatste ingevingen. En ik verzeker u, dit is niet alleen het geval met artiesten, met mensen die hoofdzakelijk leven, in hun binnenste, van de wellust der orde: de platste burger, de "bourgeois" die zelfs de oorlog niet heeft gezuiverd van zintuiglijk stopwas, heeft ondergaan dat verbreken der verhouding, waar wij allen onder bukken, maar trillen en lijden, zonder dat enig verzet er iets tegen vermag.

Verbreken der verhoudingen: wij hebben het al gevoeld van bij de eerste bezettingsmaanden. Het was toen een prachtige zomer: wij hebben er niet van genoten, zelfs niet negatief, zelfs niet in onze spijt. Neen: wij hebben hem niet gekend, want wij zijn hem niet gewaar geworden. Wij hebben hem niet dan in reflexen ondervonden. Hij heeft voor ons niet bestaan, al plengde en bewees hij ons zijn weldaden aan de heerlijkste vruchten. Die stukgeschoten zomer, hij is aan ons voorbij gegaan, en wij hebben van hem niets vernomen dan dat men stukschoot. En met de daaropvolgende winter is het eveneens zo vergaan. Is hij lang, is hij kort, is hij koud of vochtig geweest? Wij weten het nog nauwelijks, en de meesten weten het niet. Wij weten alleen, dat hij werd ingezet door de inneming van Antwerpen, en verder ... dat het oorlog was.

Met het voorjaar, toen hier een schijn van normaal leven was ingetreden; toen de verstrekte faciliteiten sommigen de illusie konden teruggeven dat er toch in feite zo heel veel niet veranderd was; toen Brussel, naar uitzicht, weer Brussel scheen te willen worden, - eveneens, natuurlijk, in een lagere toonsoort, die stemde met de economische bestaansmogelijkheden; en toen, ten gevolge van die rust (ik zei liever: ten gevolge van het gebrek aan opschuddingen) onze zenuwen weer gewoonweg konden gaan gewaarworden en gevoelen; toen hebben wij als nooit begeerd naar mooi weer, naar open lucht, naar vrij buitenleven. Dit voorjaar is voor velen als een revelatie geweest (en ik spreek hier weer niet van artiesten.) Gedwongen nietsdoen heeft ze tot wandelingen in de natuur genoopt, en ze zijn, misschien voor het eerst sedert hun initiële kalverliefde, met een boordevol gemoed naar huis gekeerd. Ja, ditmaal hebben wij van lente, en ook van zomer genoten, en wij zouden het hebben gedaan met volle overgave en in verhoogde levenstonus, indien weer ook hier de harmonie tussen omstandigheden buiten en genot binnen ons niet verbroken lagen; indien ons genot voor een deel niet voortsproot uit, of althans voorbereid was door een gedwongen werkeloosheid, het afschuwelijk wankele der tijden; indien er, in een woord, tussen onze verrichtingen en onze aandoeningen maar evenwicht kon bestaan ... Een vriend van mij - de oorlog heeft hem neurasteniek gemaakt - zegde mij onlangs; "Telkens als het, na een periode droogte, plots regenweer wordt en de vlagen onbedaarlijk op de vlagen volgen, dan lijd ik daar fysieke pijn onder. Want ik zeg bij mezelf dat die regen onnatuurlijk is, dat hij het gevolg is van het artillerievuur dat de luchtlagen dichter op elkander perst. Een tijdvak van regen, het is voor mijn inbeelding een tijdvak van opnieuw verwoed vechten, daar in de Westhoek van Vlaanderen." Die vriend, hij is niet de enige om aldus te voelen. Wij allen lijdten,

in meer of mindere mate, onder het onevenwicht van de tijd, niettegenstaande de geniepige kalmte die heerst, en misschien vanwege die kalmte ...

Dat, in zulke omstandigheden, aan vakantie te gaan denken iets als een ongeoorloofd grapje zou zijn, ligt voor de hand. Wij gaan dat onnatuurlijke bij al het overige niet leggen.

Al herhaal ik - en het moge uit dit briefje blijken - dat onze zenuwen rust, heel veel rust, echte rust vooral, heel goed zouden kunnen verdragen.

1 augustus 1915

Postwissels voor Belgische militairen.

Postwissels, bestemd voor tot het Belgische leger behorende militairen, worden ter verzending aangenomen. Uitbetaling van zodanige postwissels zal door de rechthebbenden zowel op de Franse als op de Belgische postkantoren kunnen worden verkregen.

De bovenbedoelde postwissels behoren te zijn gericht aan het bureau des postes militaires belges à Calais, hetwelk voor de uitreiking aan de belanghebbenden zorg draagt.

Met 1 augustus zal in België een nieuwe regeling op de spoorwegen in werking treden met betrekking tot het vervoer van reizigers, bagage, koopwaren als vracht- of ijsgoed, alsook voor het veetransport. Het zal van kracht zijn op al de spoorweglijnen welke door de Duitse overheden geëxploiteerd worden op het westelijk front van het oorlogstoneel. Al de tijdelijke bepalingen, sedert 16 december 1914 verschenen, zijn herzien en vereenvoudigd. Een reeks van aanvullende verordeningen zijn er bijgevoegd, zoals voor

de nieuwe lijnen, welke voor het verkeer geopend zullen worden, en voor het goederenvervoer per open of gesloten wagons.

2 augustus 1915

Men meldt ons uit Maastricht:

Enige dagen geleden meldden wij, dat de uitvoer van brood met toestemming naar België vanaf 1 augustus geschorst zou worden. Voor de bakkers, die de laatste tijd, dat de brooduitvoer reusachtige afmetingen aannam, met veel meer knechten dan gewoonlijk gewerkt hadden, is dit een tegenvaller en veel knechten zullen hun ontslag krijgen.

Thans vernemen we, dat brooduitvoer voor de Belgische grensgemeenten alsnog zal mogen geschieden, wanneer de burgemeesters der betreffende gemeenten hun handtekening komen plaatsen bij het lid der regeringscommissie. Dit nu is een groot bezwaar; want ook die burgemeesters krijgen geen passen voor Nederland. De enige oplossing zou dus zijn, dat beide partijen aan de grens kwamen en daar de handtekening gezet wordt of een andere oplossing is, dat de afgevaardigden (députés) van de districten voor al de onder hun district ressorterende gemeenten tekenen.

3 augustus 1915

Ten bewijze, dat het met de samenwerking tussen de Belgische bevolking en de Duitse autoriteiten nog niet best wil vlotten, kan de volgende, aan het Algemeen Nieuwsblad voor België ontleende open brief van de Duitse gouverneur-generaal in België, von Bissing dienen:

De Haagse Conventie, betreffend de gebruiken en wetten van de oorlog te lande, bevat volgende bepaling:

Art. 42 – Een gebied geldt als bezet, wanneer het daadwerkelijk in de macht van het vijandelijk leger is.

Art. 43 – Nadat de wettige macht daadwerkelijk in de handen van de bezettende overgegaan is, moet deze alle van hem afhangende maatregelen nemen, om in de mate van het mogelijke de openbare orde en het openbaar leven te herstellen en te bewaren en wel, zoverre geen dwingend beletsel bestaat, met inachtneming van de wetten van het land.

Ter uitvoering van deze volkenrechtelijke verplichting heeft zijne majesteit de Duitse keizer na het bezetten van het koninkrijk België door onze zegevierende troepen, het bestuur er van aan mij opgedragen en mij met de uitvoering van deze verplichting belast. Als Generaal-Gouverneur voer ik het bestuur van dit land, niet om een eigen drang naar geweldheerschappij te voldoen, ook niet uitsluitend tot nut en baat van het Duitse Rijk, maar tot vervulling van zware, tegenover het bezette België bestaande plichten.

Om deze reden mag en moet ik van elke Belgische staatsburger, inzonderheid van de overheden van het land, zover zij konden in dienst worden behouden, verwachten en verlangen, dat men mij in mijn streven om de openbare orde en het openbare leven in het land te herstellen en te bewaren, ondersteunt. Ik erken gaarne, dat een niet gering aantal burgemeesters, staats- en godsdienstambtenaren, stedelingen en landbouwers, ook liefdadige vrouwen en mannen het doel van mijn inspanningen hebben erkend en daaruit niet voor zichzelf, maar wel voor de algemeenheid, voordelen gesproken zijn. Op talrijke andere

plaatsen evenwel stoten mijn pogingen nog altijd op open of bedekte tegenstand. Het komt me voor als heerste de mening, dat het een vaderlandse of mannelijke daad is zich tegen de verordeningen der bezettende macht te verzetten, of dit mag uit de bezorgdheid voortvloeien, dat zij die zich willig toonden gevaar lopen, moesten de vroegere staatstoestanden eenmaal hersteld worden. Men is beducht, dat men hun gebrek aan vaderlandse moet of zelfs verraad zou kunnen verwijten.

Beide opvattingen zijn te beklagen. Zij steunen op valse principes of op niet lovenswaardige karaktereigenschappen.

Wat ook het aanstaande lot van België moge zijn – op dit ogenblik staat België werkdadig en op grond van de volkenrechtelijke bepalingen onder Duits, onder mijn bestuur. Wie zich tegenover dit bestuur dienstwillig en hulpvaardig toont, dient niet de bezettende macht, maar bij voorkeur zijn eigen vaderland. Wie haar weerstaat, doet daarmee niet het Duitse Rijk, maar uitsluitend zijn vaderland België, nadeel. Zulke handelswijze kan noch mannelijk, noch vaderlandslievend heten, noch mag evenmin het onvoorwaardelijk samenwerken met mijn bestuur door wie ook, noch nu noch later als onderworpenheid onder een vreemde macht, noch zelfs als vaderlandsverraad opgevat worden.

Ik verlang van niemand een opgeven van zijn idealen of zelfs maar een huichelachtig verloochenen van zijn overtuiging. Wel echter moet ik van elkeen verwachten, dat hij de daadwerkelijke toestand aanvaardt, nl. dat ik en mijn bestuur naar krijgs- en volkenrecht de wettelijke verplichting en dus ook het wettelijk recht heb het land te besturen en de overheden van het land, evenals zijn zedelijke aanvoerders, zo geestelijke als wereldlijke, tot meewerken op te roepen. Wie invloed bezit, zonder deze in voortbrengende daad om

te zetten, begaat een zonde tegenover zijn vaderland en wel juist terwijl hij beweert zijn vaderland te huldigen.

Ik acht elke godsdienstige, politieke en nationale geloofsbelijdenis en ik aanvaard alle eerlijke medewerking, van waar deze ook mag komen. Maar mijn plicht dwingt me tegen weerspanningen, tegen diegene onverbiddelijk op te treden, die openlijk of bedekt de openbare orde storen, of die trachten het herstellen en de rustige ontwikkeling van het openbaar leven te beletten. Zonder aanzien van persoon zal ik in vervulling van de mij opgelegde taak, diegene ter verantwoording roepen, die mij met woord en daad weerstaan en voor zover zij zich in het bezit van een openbaar ambt bevinden, hen eruit ontslaan.

Ik verwacht van het gezond verstand der Belgische bevolking met haar leiders, dat deze uitleggingen de nog voorhanden, verkeerde opvattingen zullen wegnemen en in alle lagen van het volk de overtuiging verspreiden, dat mijn bestuur zijn best doet om de belangen van het land te dienen, maar dat ook een rechtzinnig betuigen van vaderlandse gezindheid in de huidige omstandigheden alleen in het bevorderen, door medewerking van mijn verplichtingen en doeleinden kan liggen.

4 augustus 1915

Uit Antwerpen.

Emanuel de Bom, onze correspondent te Antwerpen bericht ons op 3 dezer:

De volgende "Bekendmaking" is te Antwerpen aangeplakt:

Voor de 4^e augustus beveel ik het volgende:

1°. Alle winkels, herbergen, koffiehuisen en cinema's zijn om 8 uur 's avonds (Duitse tijd) te sluiten, met uitzondering van degene, welke een toelating hebben, die met de stempel van de Kommandantur voorzien is.

De winkels enz. welke voor de bepaalde tijd, uit inzicht van betoging sluiten, blijven ook na de 4^e augustus tot verder bevel gesloten.

2°. Vanaf 9 uur 's avonds (Duitse tijd) is het oponthoud in de straten en op de openbare plaatsen alleen toegelaten mits een bijzonder schriftelijk toelatingsbewijs van een Duitse overheid.

Overtredingen worden gestraft.

3°. Het verkeer der elektrische trams binnen de stad moet om 9 uur 's avonds (Duitse tijd) geschorst worden.

Antwerpen, de 3^e augustus 1915.

De commandant,
Freiherr von Bodenhausen
Generaal-Majoor.

Het is mij niet bekend, dat er enige sprake van "betoging te Antwerpen is; deze maatregel wijst er op, dat dit van Duitse zijde echter wel wordt verwacht.

5 augustus 1915

Belgische kinderen.

Het rooms-katholiek huisvestingscomité heeft een gift van 20 pond uit Melbourne ontvangen, bijeengebracht door een Australisch kind. Het is een gift van kinderen voor kinderen. De 1^e

maandcollecte, onder leiding van mevrouw Tielens-Brouwers, te Maastricht voor het comité gehouden, heeft reeds 300 gulden opgebracht.

De secretaris van kardinaal Mercier.

Brussel, 4 augustus. De secretaris van kardinaal Mercier, kanunnik Vrancken, was wegens weerspanningheid tegen Duitse wachten bij de verspreiding van een volksmenigte bij de poort van Mechelen tot een maand gevangenisstraf veroordeeld. De gouverneur-generaal heeft hem de straf kwijtgescholden.

Wat verder over het voorval is gemeld, is verzonnen.

Voor de Franse en Belgische kinderen.

Men schrijft ons van Franse zijde:

“Onder de talrijke slachtoffers van de tegenwoordige oorlog zijn er zeker geen, die meer onze medelijdende belangstelling verdienen dan de kinderen, arme, kleine onschuldigen, die hun ganse leven de gevolgen zullen moeten dragen van fouten die zij niet begingen.

Twee categorieën van kinderen wekken vooral ons medelijden op. In de eerste plaats de wezen wiens vaders gedood werden tengevolge van de oorlog en wiens moeders ook stierven of niet bij machte zijn ze naar behoren op te voeden. In de tweede plaats de “ongewenste” baby’s, wiens geboorte, een gevolg van het gedrag van krijgslieden in razernij, een even moeizaam bestaan voor henzelf als voor de ongelukkigen, die hen het leven schonken, dreigt te voorspellen.

Met het lot van deze kinderen hebben zich reeds vele particuliere personen, verenigingen, en ook de openbare macht zelf, bezig

gehouden. Wetsontwerpen zijn ingediend, teneinde hen te hulp te komen. Daarover verheugen wij ons ten zeerste. Maar, zo groot is het kwaad, dat er voor het particulier initiatief nog veel, zeer veel, te doen overblijft.

Ons doel is geenszins met andere verenigingen of de staat te concurreren, doch daarmee samen te werken, hun arbeid aan te vullen. Wij menen inderdaad een middel te hebben gevonden, niet alleen om de kinderen, die ons worden toevertrouwd, behoorlijk op te voeden, doch ook, wat dikwijls moeilijker is, hun later een fatsoenlijke broodwinning en een betrekkelijk welvaren te verzekeren. Het sociale regime van de “Colonie Liéfra” maakt de vestiging op de gronden van de kolonie van een groot aantal kinderen mogelijk, die later mede-eigenaars van een grote landbouwonderneming worden. Door veel slachtoffers van de oorlog van dit regime te laten profiteren, plaatst men ze vanzelf in bijzonder gunstige omstandigheden, zowel materieel als moreel. Tevens is het een stap nader op de weg van de “terugkeer tot de aarde”, die reeds velen zozeer – en terecht – bezighoudt.

Deze en dergelijke overwegingen hebben geleid tot de stichting van “Le Nid”. Wij bevelen deze vereniging ten zeerste aan allen, die belang stellen in de kinderen, die een slachtoffer werden van de oorlog. Tegelijkertijd herinneren wij er aan, dat wij nu reeds in staat zijn deze kinderen onder te brengen, hetzij tegen betaling van een gering kostgeld, hetzij gratis. Het aantal dat we verder zullen kunnen opnemen, zal afhangen van de spoed waarmee edel denkenden aan onze oproep gehoor geven.”

In de statuten van “Le Nid” wordt het doel van de vereniging aldus omschreven:

De vereniging heeft tot doel de fysieke, geestelijke en zedelijke opvoeding van Franse, Belgische of andere kinderen, die als slachtoffers zijn te beschouwen van de oorlog 1914-15, en deze in staat stellen fatsoenlijk hun brood te verdienen.

Haar zetel is gevestigd op de boerderij Fays-Bas, gemeente St.-Usage (Aube).

Van de vereniging is president Paul Passy, oud-hoogleraar aan de Sorbonne. Tot leden van het beschermcomité behoren o.a. Bracke, kamerlid, dr. Chr. Croll, dr. A. de Farémont, P. Juillerat, lid van de "Conseil d'Hygiène et de salubrité de la Seine", E. Réveilland, senator, dr. A. Tolédano, dominee Ch. Wagner, directeur van de "Foyer de l'Ame", kolonel F. Fornachon, chef van het Leger des Heils in Frankrijk en België.

Duiven in België.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Het verbod om duiven te houden, zoals men weet, zowel in het generaal-gouvernement als in het etappegebied uitgevaardigd, is vele Belgische duivenliefhebbers blijkbaar te machtig geweest. De Gentse bladen maken ten minste besluiten openbaar waarbij de gemeenten Wetteren, Harelbeke en Zonnegem met 500 mark, enkele andere met 400 mark beboet zijn, omdat daar tegen de gegeven bevelen in, een aantal duiven zijn gevonden; de schuldigen zijn niet opgespoord kunnen worden en derhalve is de gehele gemeente door de opperbevelhebber van het leger gestraft.

Een andere aankondiging verbiedt in het etappegebied het spelen of zingen van volksliederen der landen, die met Duitsland in oorlog zijn, en het oplaten van vliegers. Overtredingen worden bestraft

met gevangenisstraf van ten hoogste 1 jaar of een boete van ten hoogste 3000 mark.

8 augustus 1915

Verjaardag (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 4 augustus.

Verjaardag - van gij weet wel wat.

En ... het regent; het regent onbedaarlijk; het regent onwelvoeglijk. Heel de nacht al ben ik wakker gehouden geweest door gestaag druppelgeroffel op mijn vensterruiten: de trommen van ontelbare voorbij trekkende regimenten leek het wel: een gemakkelijk symbolisme in de verdoezeling van de slaapgraagte. Maar vanochtend vroeg verloor het reeds alle betekenis; het had niet de minste bediedenis meer; het wilde alleen zeggen dat het regende, dat het dom regende, gelijk gisteren, en, vermoedelijk, gelijk morgen. Het zou, als gisteren, als morgen, een grauwe en onbevleete, een ongeschreven bladzijde zijn in het boek van onze verveling. Het zou weer maar eens een regendag zijn, - zonder meer. En waarom niet? Waarom zou voor ons, Brusselse Belgen, deze dag waarlijk iets anders gaan zijn? Waarom althans zouden wij gaan tonen dat wij er ons werkelijk om bekommeren? Wij kunnen toch niet gaan huilen, nietwaar? ...

Het is nu half drie in de middag. Het regent. Het dondert zelfs heel in de verte. Gisteren heeft het, om dit uur, óók gedonderd. En er bestaat geen reden, dat het morgen om dit uur niet eveneens zou donderen. Gisteren was, morgen is nochtans geen verjaardag. Heden is het wel een verjaardag. Sedert 1 Augustus wordt er ons aan herinnerd: heden geen betogingen; geen "kentekens" dragen;

geen samenscholingen verwekken of bevorderen; vóór negen uur, Duitse tijd, binnen zijn; cafés, magazijnen, cinema's worden verzocht, overdag open te blijven, maar tevens tegen acht uur, Duitse tijd, te sluiten. En komt ge hierin te kort, dan loopt ge een gecombineerde straf op van niet minder dan vijf jaar gevangenis en tienduizend, zegge tienduizend mark boete. Maar de twee straffen kunnen ook afzonderlijk worden toegepast ... Zijn het deze strenge maatregelen, die de Brusselaar, vandaag en vooralsnog, binnen de orde houden? Het regent ...

Er is trouwens wel wat meer beweging op straat dan op andere weekdays. Maar dat is, omdat deze dag woensdag heet. En de woensdag is beursdag te Brussel. "Beursdag" is een woord, dat u misschien een smalende glimlach op de lippen brengt. En inderdaad, Brussel is, ook in andere gezonde tijden, geen wereldmarkt. Maar is de, gemakkelijk in het hart des lands gelegen, en voor ieder te bereiken hoofdstad, waar kooplui in bijzondere restaurants een voor hen aangerechte en goed voorziene tafel aantreffen en verder al wat een welgezinde en winstgevende dag tot een waardig besluit leiden kan. Men vindt er elkaar terug; zaakjes worden er op veel jovialere wijze dan op kantoor of per brief behandeld; voor de provinciaal is het een gezellig en soms wel uitbundig dagje vrijheid; veel nieuws leert men er niet, maar men ontmoet er mensen, die wel eens iets afweten van een mededinger; in de luchtige grote stadsatmosfeer leert men er handigheid en kordaatheid: de beurs van Brussel heeft vooral een psychologische betekenis, en men vormt er zoniet stugge karakters, dan toch zeer bekwame speculanten. Hetgeen, misschien, de enige morele reden van bestaan van een beurs is.

Vandaag is het dus weer woensdag. Zij het dan ook op 4 augustus. De kooplui zijn gekomen uit al de hoeken van het land. Wel te

verstaan, is het eigenlijke Beursgebouw nu een jaar al (ook een verjaardag!) gesloten, en houden, bij de grote stenen leeuwen van de ingang, Duitse soldaten een strenge wacht. Wel te verstaan, tevens hebben zelfs de meeste kooplui van ambacht veranderd: deze grote ijzerhandelaar verkoopt thans droge erwten; gene leertouwer “doet” in zachte zeep. De meeste van deze lieden zijn, zonder het zelf te weten, Vergilius gaan parodiëren, en zingen in zichzelf iets dat, goedschiks, een “paulo minora canamus” (waarom zouden zij het niet doen) betekent. Waarom zouden zij trouwens niet? “Il n'y a pas de sot métier”, vooral niet onder de oorlog, en na een heel jaar oorlog nog minder.

Op 21 juli was het óók een woensdag. Maar het was tevens nationaal feest. Deze woensdag echter hebben de kooplui beschouwd als een heel gewone woensdag, en dus een weekdag, waarop men werken kan. En zij werken dan ook, zij het in jool en welgezindheid, zoals bij treffelijke arbeid veroorloofd is. - En zo ziet men, in de koffiehuisen waar zij gewoonlijk vergaderen, de geestige en lichthartige Luikenaars, de “Parisiens” onder de Belgen, en die inderdaad het mooiste, zo niet het beste Frans praten dat in ons land gesproken wordt, elkaar op de buik kloppen en, tussen twee grapjes in, geschilpunten oplossen en koopjes afslaan; aan een andere tafel schalt en rumoert het Gents: een partijtje cichorei verwekt Homerische scheldtirades en beslissende vloekbevestigingen; West-Vlamingen steken hun neus bijeen als een muizenfamilie om een hompje kaas; er zijn grote Luxemburgers, die er altijd verbaasd en gulhartig uitzien. - Al deze lui doen hun zaakjes: het is immers woensdag, en de treinregeling laat sedert een paar maand toe, dat zij als vroeger 's woensdags Brussel bezoeken ... - Het is, weliswaar, ook 4 augustus ...

Ik had gevreesd het vanochtend te zullen merken aan machtig politievertoon. Men had ons overigens verwittigd! men zou streng zijn. Maar is het afslijting van mijn opmerkingsorganen; is het aanpassing op zich nogal dikwijls herhalende toestanden; is het eenvoudig, de regen? Veel heb ik van die openbare macht niet gemerkt; wel een aantal druipende uniformen, waar lichamen in zaten met diepzinnig onvoldane gezichten en smeekogen.

- Is onze herinnering dan dood? Weten wij zowaar niet meer, wat nauwelijks één jaar geleden geschiedde?

- Als in een bliksem schiet het aan mijn ogen voorbij. Na een hele week van angstige ongelovigheid, van betrouwen "quand même" in de draai die de zaken nemen zouden; na een week ook van gestadige opwinding, van heftige discussies met moedwillig blinde en halsstarrig principiële onderverdelingen; na een week tenslotte van heel wat nieuwe verwonderingen die zelfs duchtig geblaseerde Belgen aan zichzelf deden twijfelen, was ik, die 4e augustus, met weinig moed opgestaan. Daags te voren had men al gedrukt, dat Duitse uhlanen de grens over waren, en te Visé gezien. Maar het ministerie had dat onmiddellijk tegengesproken, - hetgeen ons echter maar half geruststellen zou. Kon het met fierheid beantwoorde ultimatum ons nog maar enige hoop laten? Sedert vier jaar immers wisten wij wat ons te wachten stond, zo de storm ooit tussen Duitsland en Frankrijk losbrak ... - Die 4^e augustus ging ik dan, in pessimistische bui, naar het ministerie waar ik soms goede inlichtingen kreeg. Het ministerie, waar men trouwens nog niets bepaalds wist, had iets kelderachtig. Het was nog heel vroeg in de dag: nog geen negen uur. Maar het was al drukkend warm: te koeler dus, en te vochtiger in de donkere gangen met vernisglanzen over de muren. In de duistere hoeken stonden groepjes druk maar stil pratende ambtenaars. Nu en dan, hier en daar, ging op een

helfverlicht bureau de deur open, en stemmen flaptten uit. Maar dan weer, onmiddellijk, de zwartheid; de kelderen, in ontelbare schachten, van een conspiratie. - Ik herhaal: iets positiefs vernam ik niet. Maar toen ik, om half tien, weer buiten en aan de volle zon kwam (vandaag regent het, regent het!) en voorbij het ministerie van buitenlandse zaken zou gaan, zag ik daar, in de opening der poort, een Italiaans prelaat staan, een monsignore van de pauselijke nuntiatuur. Hij trok, zorgvuldig, zijn purperen handschoenen aan. Hij knoopte ze met bijzondere aandacht dicht. Maar zijn groot, grauwwit gelaat was buitengewoon bleek. In zijn met bister omschreven, zijn diepe, donkere ogen stonden twee tranen als grote parels. En meer moest ik niet weten, het was er ... Om tien uur was de buitengewone kamerzitting. Ik ging er heen, omdat ik de koning wilde zien. Ik zag er echter het eerst de heer Woeste, die groener was dan ooit. Dit had hij, zwager van baron Greindl, de Belgische gezant te Berlijn, blijkbaar niet verwacht. En hij had het stellig niet geweten. - De koning kwam: hij was ineens veel peziger geworden, als het ware ineens sterk en mager. Hij sprak, en het was of het innerlijke vuur plots en eindelijk de harde, maar gloeiende korst van zijn schuchterheid doorbroken had. Het schalde scherp en machtig bewust, zodat de gemakkelijke retoriek van Gulden Sporenslag en Zeshonderd Franchimontezzen ineens een onmiddellijke, plastische, levende, rake, overtuigende betekenis kreeg. Ik wachtte niet af, wat in en op deze kamerzitting volgen zou: ik moest gaan seinen. Ik heb nooit gebeefd als toen ik schrijven moest: "De oorlog is verklaard". Mijn linkerhand moest mijn rechterhand vasthouden ...

- En vandaag ...

Ja, vandaag hebben wij een jaar ellende achter de rug. En ellende fruikt. Er is verder, dat wij er vooral voor moeten zorgen, sterk te blijven. En dan, er is, nietwaar, de regen.

En er is, ten slotte, onze waardigheid.

9 augustus 1915

Aanvoer van Belgische klei.

Naar wij vernemen is sedert het uitbreken van de oorlog te Gouda geen Belgische klei meer aangevoerd.

Voor de pijpenindustrie is deze grondstof voor de vervaardiging van een goed fabricaat onmisbaar.

Thans is echter de eerste zending te Gouda aangekomen.

10 augustus 1915

Duitsland en België. Onze correspondent schrijft uit Brussel:

In een Duits blad vindt men het volgende bericht, dat m.i. in bredere kring bekend dient te worden: de Dresdense Kamer van Koophandel ontleent aan een schrijven van de rijkskanselier aan een ministerie van een niet nader aangeduide bondsstaat de volgende regels:

1. Aangezien België nog steeds als vijandelijk buitenland beschouwd wordt, kunnen agentschappen van Belgische ondernemingen in Duitsland onder toezicht gesteld worden en het reeds bestaande toezicht moet blijven voortduren.
2. Aan alle in het Duitse rijk onder toezicht gestelde ondernemingen van vijanden, dus ook Franse, Engelse,

Russische enz., is het volgens de verordening van 4 september 1914 verboden rechtstreekse of onrechtstreekse betalingen naar België te doen, tenzij de persoon met het toezicht belast dit uitdrukkelijk heeft toegestaan.

3. De persoon met het toezicht belast mag betalingen naar België alleen dan toestaan wanneer het kleine bedragen geldt; daarentegen moet hij het vervoer van grote bedragen naar België niet vergunnen, maar er veeleer voor zorgen dat zulke bedragen op “gesperrt Konto” bij de rijksbank worden gedeponeerde.
4. Personen of firma's, welke in België gevestigd zijn, hebben ingevolge de verschillende bepalingen inzake aanspraken op personen, welke in het buitenland wonen, voorlopig tot 31 oktober geen recht vorderingen in Duitsland te innen, d.w.z. Duitse firma's of personen zijn tot dat tijdstip niet verplicht betalingen naar België over te maken.
5. De vereffening van Belgische vorderingen is niet verboden, maar het wegvoeren van grote sommen naar België is ongewenst. Duitse firma's of personen, die om bijzondere redenen hun verplichtingen tegenover firma's of personen in België willen voldoen, kunnen, vooral wanneer het grote sommen betreft, deze op “gesperrt Konto” bij de rijksbank deponeren en de rechthebbenden in België daarvan in kennis stellen, opdat die zich bij de Société Générale de Belgique daarop een voorschot kunnen laten geven.

Deze brief van de rijkskanselier is gedagtekend 8 juni.

Verjaardag (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 4 augustus.

Het is verder nogal prettig afgelopen. Al is de avond van deze verjaardag toch zeker wel onder de vreemdste van al deze die ik in de loop van een tienjarig verblijf te Brussel heb beleefd. De dag was anders doodgewoon verlopen. Een beursdag als alle andere, met het enig verschil dat de kooplui met vroegere treinen naar huis waren getrokken. Zodat tegen zowat zes uur de stad haar dagelijks uitzicht had aangenomen: een uitzicht als vermoeid, onder de tere en zachte, parelgrijze en licht befloerste lucht. Het heeft opgehouden te regenen. De heftige wind is gevallen. Nu hangt de atmosfeer vol ijle en doorschijnende dampen, het fijne licht gezeefd door parelmoeren vochtigheid. Daarin, recht op, de teder overglansde huisgevels met, in top, de rozige weerglans van een reeds dalende zon.

Ik had om zeven uur, Belgische tijd, een rendez-vous dicht bij het Terkamerenbos. Zeven uur, Belgische tijd, was wel een heel laat uur op deze 4 augustus. Want ge weet het: om acht uur, Belgische tijd, moet iedereen binnen zijn. Maar, ziet u, ik kan goed rekenen. En ik had berekend: om zeven uur daar; kwart over zeven is de samenkomst afgelopen; een half uurtje tram, en ik ben weer thuis. En zo zou ik aan de gezellige familietafel komen te zitten, nog een kwartier voor de bevolen sluitingstijd. - Helaas, het noodlot had er anders over beschikt ...

Toen ik met mijn colloquium klaar was, zou ik dus, getrouw aan het rooster van mijn voorgestelde werkzaamheden, de tram nemen die mij veilig naar het oord der bestemming moest brengen. Ik had echter gerekend zonder de verrassingen, die ook het tramverkeer voor ons in deze beroerde tijden over heeft. Toen ik het platform van dit voertuig wilde betreden, hield een vlakke maar gebiedende conducteurshand mij tegen: "Gaat ge mee naar het depot?" luidde een sardonische vraag. Ik antwoordde dat ik in het depot niets te

maken had; dat ik, integendeel, het andere eind van de stad uitmoest. – “Afstijgen dan”, repliceerde de sarcastische stem, “wij nemen alleen nog klanten mee voor het depot; om zeven uur rijden wij allen binnen.”

Er bleef mij niets anders te doen, dan te lopen. Waarbij ik u doe opmerken, dat ik voor een tocht van ruim een uur nog juist drie kwartiertjes had. En dat het, in de vochtige lucht, juist warm was geworden. En dat vrees voor regen mij gewikkeld had in een waterdichte overjas. En dat, ten slotte, mijn haast aldus aan transpiratie blootstond.

Ik draaf een eind van de buitenboulevard af. Hier zijn bijna geen winkels: haast alle herenhuizen, deftig gesloten. En men merkt dus maar heel weinig van het verbod, na zeven nog open te zijn. Men merkt alleen blonde nurses achter witte kinderrijtuigjes, waarin heerlijke kinderen liggen te blozen. Nu en dan schudt een boom zijn kruin: een fijne regen van klare parels in het gedempte licht. Ik zie dat de bladeren al geler worden, geel als van Florentijns brons.

Kalme distinctie, met wat weemoed erbij ...

Nu, bij een begin van uitwasemende lichaamswarmte, door een aristocratische winkelstraat. Hier is alles potdicht. En was het niet van die lui flanerende Duitse patrouille, de eerste die ik zie vandaag, dan zou men zich wanen bij het einde van een schone, zomerse zondagnamiddag. Trouwens, weinig volk op straat. De wandelaars, die deze weg naar de bovenstad beklimmen, behoren allen tot een deftige stand: zij zullen, door verboden uithuizigheid, de rust van deze verjaardag zeker niet storen.

Het wordt echter anders als ik, steeds in draf, langs de Hofberg de lage stad ga bereiken. Hier stuwt de menigte in dichte golven aan.

Ongewoon is dit echter op dit uur, het sluitingsuur van kantoren en naaiateliers, geenszins. Geen verbazing ook op de gezichten, en ook geen verholen plezier. Het is, tussen de gesloten winkels, een nogal haastige stroom van huiswaarts kerende mensen - zonder meer.

Maar op de Grote Markt loopt het vol als op kermisdagen. En als men op den binnenboulevard komt, bemerkt men al gauw het onverwoestbare maar argeloze, het schertsgrage maar gedisciplineerde van de Brusselse humor. Hier, bij het schone, matgouden licht dat in egale glijding aan beide zijden van de boulevard de grote cafés en magazijnen - alles gesloten natuurlijk - een rustige en rijke, zij het harmonisch gedempte schijn verleent; hier heerst, zowaar, een feeststemming. Maar met iets vreemds, dat onmiddellijk in u door ik weet niet wat gewekt en aandachtig gemaakt wordt. De eerste indruk is er een van opzettelijkheid. Maar neen: opzettelijkheid is het niet; zo al dat volk die zwaar deinende en luidruchtige menigte op dit uur, half acht (Belgische tijd), nog op straat is, en niet de minste haast laat blijken, dan is dat niet uit moedwil of verzet; het gebeurt voor een goed deel - daar valt niet aan te twijfelen - buiten 's volks wil om, en zo men hier aan voorbedachtheid denkt, dan is het alleen te wijten aan het ongewone van het feit dat, op een dag die waarlijk geen feestdag kan worden geacht, en alle cafés gesloten zijn, nochtans al dat volk, die echte mensenzee, op straat is komen wandelen, juist weer vanwege het ongewone. Neen, opzet is hier niet; koppige tegenkating is bij Brussels optimisme niet te denken. Maar al die lui, aan dwangmaatregelen weinig gewoon, hebben met hun gekende en gretige nieuwsgierigheid willen zien, hoe dat alles verlopen zou.

En die volle en luide mensenzee, die in haar uitflapperende jool aan de "ontallige schater der baren" van Aischulos herinnert, zij golft en

zij breekt, zij joelt op en zij schervelt al naar het buitengewone van de gebeurtenissen de aandacht scherpt of verdeelt. - Van al dat buitengewone is het eerste, dat de herbergen vroeg moeten sluiten. En dat heeft sommigen aangezet uit voorzichtigheid en voorzorg een dubbele portie te drinken. Het aantal "pochards" is dan ook opmerkelijk. De enen heeft de drank met sombere gevoelens vervuld; de anderen zien een wereld in vol lachende, zij het wisselende en vooral waggelende perspectieven. Terwijl een grijsaard met king Lear verbijstering grote vuistslagen toedeelt aan een nummer van de "Belgique" waarbij hij telkens met een kelderstem "trois cent soixante-cinquième jour de guerre" buldert, voert een andere ten aanzien van een belangstellende menigte een distinctievolle solo-bamboela uit. Een lange rij van doodernstige heren lopen allen met twee flessen bier onder de arm; nu en dan blijft één ervan staan, ontstopt een fles, drinkt een flinke teug, en met voldaan gezicht volgt hij weer zijn makker. Een camelot loopt met een mand aan de arm. Nu en dan huilt hij: "Le souvenir du jour! Achetez le souvenir du jour!" Maar zijn mand is leeg; eigenlijk heeft hij niets te koop, ge weet dat het vandaag verboden was ... En bij dat al blijft slechts één soort mensen ernstig: de somber gestemde leden der Duitse Polizei ...

Het is kwart voor acht. En ik heb nog wel vijf en twintig minuten te lopen. Binnen de koestering van mijn overjas die mij een weldadig maar onaangenaam zweetbad verzekert, wordt mijn draven een galopperen. En zo hol ik de Antwerpse Steenweg door: een uitbundige volksstraat, waar men voor een goed deel van de dag op het openbare voetpad leeft. Het is hier natuurlijk de drukte niet van de middenstad. Maar aan alle deuren, aan alle ramen een menigte die gezellig en prettig doet. Minder en minder mensen die nog naar huis moeten: ieder is geborgen, is veilig. Men mag nog een kwartiertje buiten blijven: men maakt er gretig gebruik van.

Kwinkslagen en lachbuien over en weer. De kinderen spelen krijgertje. Achter een gemoedelijke Duitse patrouille, een veel levendiger patrouille van Belgische bengels. Uit een herbergje, dat er streng en toe uitziet als een sterfhuis, worden geniepig ettelijke flessen lambiek buiten gesmokkeld. Voorzichtig komen buurlui samenscholen, elk met een glas. Er wordt ingeschonken. Er wordt aangetikt. Een dikke vrouw smakt: "Het doet deugd; ik had juist gezouten schol gegeten." ...

Ik nader, de goden dank, mijn bestemming. Mijn kop gloeit als een rood lampionnetje. - Maar ik ben nog wel vijf minuten van huis, als op een toren negen uur, Duitse tijd, gaat luiden. Ik voel mij een beetje ontredderd. Op een gegiechel flappen plots alle deuren toe, en gaan al de vensters der bovenverdiepingen open.

Ik moet voorbij een schildwacht. Hij roept mij iets toe. Ik antwoord hem in een vloed van Duitse woorden. Eindelijk heb ik de square in het oog, waar mijn woning staat als in een oase. Ik veradem en vertraag de tred. Uit een open raam klinkt mij de Mondscheinsonate tegen en ik luister met een ongewoon behagen. Wat verder springen twee meisjes touwtje, en hun schrill stemmetje klinkt in de ijle en zoete avondlucht:

"Une poule sur un mur-e
Qui picotait du pain dur-e' ...

Ik ben eindelijk thuis. Het is zeven minuten over acht, Belgische tijd. Mijn boord ligt in bezwijming. Maar ik ben aan de vijf jaar gevangenis en de tienduizend mark boete ontsnapt ...

Na het avondmaal gaan wij nog wat in het deurgat staan. Geen mens meer op straat. In de blauwgroene donkerte, alleen een witte kat, die voorbij wipt als een dikke, golvende worm. Heilige stilte. Als

ineens, aan de overkant van de square, een grammofoon uit een open raam een brabançonne aan het neuzelen gaat. Uit de andere open ramen, handgeklap. Dan: niets meer.

En ik zie drie grote sterren, die in de hemel ontwaken ...

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Ingevolge een dezer dagen bekend gemaakt besluit is er een hoofdkantoor voor gas, water en elektriciteit te Brussel opgericht, dat het toezicht moet houden op de Belgische gas- en elektriciteitsfabrieken en op de waterleidingen en de met deze inrichtingen verband houdende aangelegenheden. De inrichtingen zijn verplicht het hoofdkantoor hun voortbrengselen geheel of gedeeltelijk tot verkoop ter beschikking te stellen: de opbrengst komt de rechthebbenden toe. Het uitvoeren van contracten betreffende de voortbrengselen van gas- en elektriciteitsfabrieken en waterleidingen wordt verboden, in zover zij met besluiten door het hoofdkantoor genomen in strijd zijn.

Strengere straffen staan op het niet nakomen van deze verordening.

11 augustus 1915

De graanoogst in België.

Brussel, 7 augustus.

Voortgaande op de weg van staatsmonopolisatie heeft de gouverneur-generaal, naast de onlangs gestichte kolencentrale en smeeroliecentrale, nu ook een gerstcentrale en een oogstcentrale in het leven geroepen. De zaak lijkt belangrijk genoeg om er een ogenblik de aandacht voor in te roepen; voor een beter begrip mogen enige cijfers voorafgaan.

In 1912 was de opbrengst van de oogst in België, in miljoenen kubieke meters, aan tarwe en spelt 4,18, aan rogge 3,41, aan haver 5,09, aan gerst 0,93. Deze voorraden waren echter niet voldoende voor het binnenlands verbruik, zodat jaarlijks bv. 2 ½ tot 3 miljoen kubiek gerst, vooral voor veevoeder en ten dienste der brouwerijen moesten ingevoerd worden.

Waar nu alle invoeren van enige betekenis opgehouden hadden, moest naar andere middelen worden uitgekeken om de voor België benodigde hoeveelheid te verschaffen, en daartoe werd reeds vele maanden geleden aan de boeren de raad gegeven, hun akkers met graan te bezaaien en vooral de voor de suikerbietencultuur gebruikte gronden ten behoeve van de graanoogst in te krimpen.

Op 30 juni vaardigde toen de gouverneur-generaal het besluit uit, waarbij al het in België verbouwde graan (rogge, tarwe, spelt, gerst, en later ook haver) ten gunste van de burgerbevolking werd aangeslagen. Dit aangeslagen graan zou dan tegen gereed geld door een nader te benoemen commissie worden aangekocht en voor de bevolking ter beschikking worden gehouden.

Bij besluit van 20 juli (wet- en verordeningsblad nr. 100 van 29 juli) nu heeft de gouverneur de oogstcommissie bij de gerstcentrale ingesteld en een reglement opgesteld volgens hetwelk dit lichaam zal werken. Het volgende wordt er aan ontleend:

De oogstcommissie bestaat uit: telkens een lid van de Zivilverwaltung als voorzitter en voorzitter-plaatsvervanger, een lid van het Belgische ministerie van landbouw, een lid van de Belgische Brouwersbond, een vertegenwoordiger der Belgische gistfabrikanten, een vertegenwoordiger van de Belgische graanhandelaars en een lid van de hogere landbouwraad. De twee

eersten worden door de gouverneur-generaal, de overigen door het bestuurshoofd (Verwaltungschef) bij de gouverneur-generaal benoemd.

Onder dit hoofdcomité worden provinciale, daaronder weer kantonale commissies benoemd van soortgelijke samenstelling, welke in het algemeen de opdrachten uitvoeren, hun door de gerstcentrale opgedragen, maar die ook bijzondere mandaten hebben. De provinciale commissies delen de provincie in gerstkantons in en hun voorzitters benoemen de gerstcommissarissen, over wiens taak dadelijk meer; de kantonale comités bewaken deze gerstcommissarissen en de gerstvoorraden, alsook het gebruik van de zaaigerst in het kanton en het in orde houden der oogstboeken. Elke gemeente moet nl. zulk een boek houden, dat, volgens voorgeschreven model ingericht, moet inhouden: namen der verbouwers, oppervlakte der akkers, schatting van de oogst, opbrengst aan gedorste gerst, aantekeningen over verkoop en vervoer van gerst.

De gerstcommissarissen hebben tot taak: het schatten der oogstopbrengst bij de eigenaars te bewaken, het schatten en afwegen der gerst, het nemen van monsters, het bewaken van het vervoer; zij ontvangen voor elke 100 kilo, door hun tussenkomst gekochte gerst, af te leveren op een aangeduide plaats, een vergoeding van 50 centiem.

Inzake de gerstcentrale zelf bevat het reglement deze bepalingen. Zij is gemachtigd over de gehele oogst van dit jaar, zowel van zomer als wintergerst, te beschikken; vrije in- en verkoop van gerst is dus vervallen. De centrale koopt de niet tot zaaigerst bestemde gerst, naar gelang de kwaliteit, tegen een prijs van ten hoogst 86 frank per 100 kilo, vrij spoor of boot, plus 6 procent intrest per jaar over alle

na 1 september 1915 aangekochte gerst. Elke landbouwer mag echter voor zich per hectare 150 kilo zaaigerst van de beste kwaliteit houden.

De regels, waarnaar de centrale de door haar aangekochte gerst verdeelt, zijn deze. De Belgische gistfabrikanten kunnen de door hen benodigde gerst aankopen; de overblijvende gerst wordt dan verkocht aan de brouwerijen. De centrale is vrij in het bepalen van de verkoopprijs, maar zal deze, zoveel mogelijk, slechts zoveel boven de inkooprijs stellen, als nodig is om de onkosten te dekken. Mocht er een overschot zijn, dan wordt dit over de provincies verdeeld ten bate van een liefdadig doel.

Het spreekt vanzelf, dat brouwers en gistfabrikanten de hun geleverde gerst niet verder mogen verkopen; haver mag voor brouwen niet gebruikt worden. De brouwerijen mogen de bijproducten verkopen tegen de volgende maximumprijzen: voor moutkiemen 15 F per 100 kilo, voor afvalgerst 20 F per 100 kilo, en voor mouterijafval 7 F de 100 kilo drooggewicht.

Het door de centrale uit het buitenland ingevoerde gerst en brouwmout worden eveneens volgens de in het reglement vastgelegde regels verdeeld.

Alle moeilijkheden worden aan een scheidsgerecht voorgelegd, waarin zitting hebben een door de Verwaltungschef benoemde voorzitter, een lid, gekozen door de Brouwersbond en een lid, aangewezen door de hogere Landbouwrapad.

Op de overtredingen, die door de kriegsrechtbanken berecht worden, zijn zeer hoge straffen gesteld.

Een tweede besluit, gedagtekend 23 juli (Wet- en Verordeningsblad nr. 102 van 3 augustus), houdt met het voorgaande nauw verband. Boven reeds aangehaald besluit van 30 juni had voorgeschreven, dat de aangeslagen voorraden zouden worden aangekocht door een te benoemen commissie en dan ter beschikking der bevolking zouden worden gesteld: in gedeeltelijke afwijking hiermee wordt nu bepaald hetgeen volgt.

Het Nationale Hulp- en Voedingscomité verkrijgt het uitsluitend recht van aankoop der voorraden en overschotten aan koren tegen een eenvormige, nader vast te stellen prijs. Bovendien wordt ingesteld een centrale oogstcommissie met provinciale oogstcommissies onder zich. De leden van de centrale commissie worden door de gouverneur-generaal benoemd en zijn vertegenwoordigers van het burgerlijk bestuur, van de politieke afdeling, van de commissaris-generaal voor de banken, van de legerintendantuur bij de gouverneur-generaal van het Nationale Comité en van de Commission for relief.

De provinciale commissies zijn enigszins anders samengesteld; in de centrale commissie is het Duits de taal der besprekingen.

De centrale commissie bepaalt welke hoeveelheden telkens van de beslaglegging worden vrijgelaten en onder de bevolking verdeeld mogen worden: zij bewaakt de voorziening der bevolking met brood, bovendien zal zij de gouverneur-generaal voorstellen doen over een eenheidsvoet van verbruik per hoofd der bevolking, over inkoop- en verkoopprijzen, enz.

De provinciale commissies doen de maandelijksche uitkeringen van koren aan het Nationale Comité.

Deze hoogst gewichtige verordening doet dus de controle over de volksvoeding in hoofdzaak op de Duitse overheden overgaan en beoogt blijkbaar het toezicht op het werk van de C.R.B. en Nationaal Comité te vergemakkelijken. Met het oog op de komende winter kan haar werkplan, mits breed uitgevoerd, veel goed doen.

13 augustus 1915

Belgische kinderen.

Van het Leidse rooms-katholieke huisvestingscomité zijn gisteren terug vertegenwoordigers naar België vertrokken. De commandant van het marinekorps te Brugge heeft de directeur van het comité, de heer Kellenaers, machtiging verleend tot het halen van enige kinderen uit het operatiegebied. Ook uit Namen zullen enige zeer arme kinderen worden meegebracht.

Verwacht wordt, dat deze reis minstens een week zal duren.

De Gentse nijverheid.

Brussel, 12 augustus.

Berichten, dezer dagen in de Gentse dagbladen opgenomen, bewijzen dat het daar ter stede met de nijverheid nog in het geheel niet wil vlotten.

In de zo belangrijke vlasfabrieken, waar in normale tijden 14.000 mannen en vrouwen werk vinden en het aantal werkuren per week 66 bedraagt, werkte men in oktober nog 34 uren per week, totdat dit op 23 november door de Duitse overheden op 24 uren terug werd gebracht; sedertdien daalde dit cijfer tot 18 en dezer dagen is besloten slechts 16 en in enkele fabrieken zelfs niet meer dan 12 uur per week te werken.

Het volgende staatje, betreffende de vlasnijverheid en ontleend aan de Bien Public, is in dit opzicht leerrijk.

FABRIEK	WERKUREN PER WEEK	AANTAL ARBEIDERS
La Lys	17	3000
La Linière gantoise	17	2800
La Lieve	18	1575
St.-Sauveur	12	950
Feyerick	18	700
Linière des Flandres	16	700
Kleine Lys	17	675
Vandenbulcke	24	150
Tollenaere-Fiévé	18	100
Jules Grenier	16	100
Linière St.-Pierre	18	100
Manila	18	100
Union Linière	18	275

Nouvelle linière du Canal	24	250
Roy, Ledeborg, spinnerij	12	150
Geirnaert	30	40
Filature du Rabot	Stop	600
Vandewalle	Stop	100
Gallet	Stop	100
Blekerijen	20-24-30	650
Dechetkotten	18 of 24	500
Losse arbeiders		100
	Totaal	13.715

Van dit totaal aantal arbeiders zijn er dus bij de duizend volslagen werkloos, terwijl de rest (ongeveer 12.500) maar enkele uren per dag werkt.

Een volledig overzicht van de treurige toestand wordt gegeven in een brief, die de Gentse Kamer van Koophandel aan het Duitse burgerlijk bestuur van de provincie Oost-Vlaanderen verzond en waarin het volgende te lezen staat.

De toestand van de nijverheid in onze stad wordt hoe langer hoe kritieker. Sedert het begin van de bezetting is haar werkkracht

verlamd geworden door moeilijkheden of onderbreking van de vervoermiddelen, de langzame postdiensten, de belemmeringen, welke voor de handelsverbindingen het paspoortenstelsel met zich brengt.

Sedertdien zijn ernstiger bezwaren de geregelde gang van zaken in de fabrieken komen belemmeren, met name de opeisingen van grondstoffen en voortbrengselen, de inbeslagneming van voorraden, de onmogelijkheid om nieuwe grondstoffen aan te voeren, het bijna volslagen verbod van uitvoer en tenslotte het gebrek aan smeerolie.

Daardoor zijn dan ook de meeste fabrieken, die nog een deel van de week werkten, bedreigd met gedwongen sluiting binnen zeer korte tijd, bij gebrek aan grondstoffen of geldmiddelen.

In de textielnijverheid, welke de katoen- en vlasspinnerij en de weverij omvat, zijn de opeisingen gestegen tot een gezamenlijk bedrag van 50 miljoen frank en tot heden toe niet voldaan. Men begrijpt dus zonder moeite dat daaruit grote bezwaren voortvloeien voor de fabrieken, die tot nu toe slechts het werk hebben voortgezet, zo goed en zo kwaad dit ging, om hun talrijk personeel van werkloosheid en ellende te redden. De fabrikanten hebben, vooralsnog tevergeefs, dringende stappen gedaan, opdat de opeisingen in gereed geld zouden betaald worden, zoals dit trouwens in het begin in uitzicht gesteld was. Zij dringen er ook ten zeerste op aan, dat de rekvisities van de militaire overheid de grondstoffen zouden eerbiedigen en zich uitstrekken over een minder belangrijk gedeelte der productie; zodoende zouden zij in staat zijn tenminste voor een deel te voldoen aan de vraag van hun Belgische klanten en zich onmiddellijk beschikbare geldmiddelen te verschaffen. Hierdoor zouden zij in staat zijn voor een klein deel de

ernstige toestanden te verlichten en het werk van hun fabrieken zo lang voort te zetten als zij nog grondstoffen zouden hebben.

Anderzijds is het werk der constructiewerkplaatsen bijna geheel stilgelegd; een groot aantal werktuigen is hun ontnomen om naar Duitsland te worden gezonden en hun voorraden koper, gietstaal, zink, enz. zijn in beslag genomen, zodat de middelen om voort te werken ontbreken. Bovendien ontbreken de bestellingen uit België geheel, terwijl de uitvoer naar de meeste landen onmogelijk is en de handelsverbindingen afgebroken of bemoeilijkt zijn. Enige fabrieken werken nog gedeeltelijk om oude bestellingen af te maken of herstellingen uit te voeren, maar het is te voorzien, dat zij binnenkort hun zaken bij gebrek aan orders en grondstoffen zullen moeten sluiten.

Zo is de toestand der voornaamste Gentse industrieën; die van de minder belangrijke nijverheidstakken is even gevaarlijk.

Dit schrijven, ondertekend door voorzitter en secretaris der Gentse kamer van koophandel, bewijst welk een crisis de Gentse nijverheid tegemoet gaat.

14 augustus 1915

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Met grote regelmaat gaat de Duitse overheid in België voort haar maatregelen, getrouw aan de eenmaal aangenomen gedragslijn, te nemen.

Voor enkele dagen berichtte ik u uitvoerig over de verordeningen, waarbij de graanoogst onder staatsbeheer werd geplaatst; een

nieuwe verordening, getekend op 27 juli (wet en verordeningsblad nr. 103, 6 augustus), komt nu het aanslaan van de haver bevelen.

De haver oogst uit het oogstjaar 1915, zo luidt het bevel, wordt binnen het gebied van het generaal-gouvernement, zodra gemaaid, door het legerbestuur aangeslagen. Het stro wordt na het dorsen vrijgelaten. In de aangeslagen haver mag geen wijziging aangebracht worden, noch mag er bij overeenkomst of contract ten bate van derden over beschikt worden. Verbouwers of bezitters van haver uit het oogstjaar 1915 zijn dan ook verplicht alle maatregelen te nemen tot het bewaren van de aangeslagen voorraden, het dorsen inbegrepen, en de haver met de zorgen van een goed huisvader behandelen; bovendien moeten zij het legerbeheer op aanvraag alle haver tegen geld afstaan, deze tijdig aanvoeren, leveren en verladen, en de lasthebbers van het legerbestuur tot het uitoefenen van hun lastgeving overal toelaten, hun de voorhanden zijnde handelsboeken voorleggen en alle inlichtingen omtrent de vindplaats van de in het bedrijf geoogste haver verstrekken.

Van de beslagname blijven ten bate van de eigenaar van een landbouwbedrijf vrij: 1^e met de zaaitijd, voor elke hectare der door hem in 1915 gebouwde oppervlakte, telkens 170 kg zaaihaver van de beste hoedanigheid en eigen voortbrengst; 2^e bij het opvoederen, voor elke dag en voor elk paard van de ondernemer, per hoofd 2500 gram haver, ongeveer 920 kg per paard en per jaar.

Het legerbestuur betaalt voor elke 100 kg haver van goede kwaliteit die het overneemt en tijdig ter aangeduide plaats geleverd wordt, met een minimumgewicht van 44 kg per hectoliter, 33 frank. De prijs van mindere kwaliteiten wordt door deskundigen, door het legerbeheer aangesteld, bepaald.

Overtredingen van deze verordening worden gestraft met gevangenis van ten hoogste 5 jaar of ten hoogste 20.000 frank boete, of beide straffen samen; de krijgsrechtbanken berechten deze zaken.

Een andere verordening bepaalt: Om alle speculeren en prijsopgaven te voorkomen worden alle contracten over de ruwe schapenwol, voortkomend van het herfstscheren in dit jaar, ongeldig verklaard.

16 augustus 1915

De Belgische bladen bevatten de volgende verordening van de Duitse gouverneur-generaal in België "betreffende het aanslaan" van de haver uit het oogstjaar 1915":

Art. 1. – De haver oogst uit het oogstjaar 1915 wordt binnen het gebied van het generaal-gouvernement zodra gemaaid, door het legerbeheer aangeslagen. De beslagname strekt zich ook tot de halm uit. Het stro wordt na het dorsen van de beslaglegging ontslagen.

Elke ondernemer van een landbouwbedrijf en elke koper van staande haver is verplicht, voor ordentelijk binnenbrengen van de haver oogst te zorgen.

Art. 2. – Zover hierna niet anders beschikt wordt, mag aan de aangeslagen haver:

- a) Geen wijziging gebracht worden;
- b) Bij overeenkomst of verdrag erover ten bate van derde personen niet beschikt worden.

Als zulke beschikkingen worden geteld o.a.: aan- en verkopen, verpanden, wegschenken of belenen.

Art. 3. – Elke ondernemer van een landbouwonderneming binnen het gebied van het generaal-gouvernement in België, in welke gedurende het oogstjaar 1915 haver gewonnen werd, of elke andere bezitter van haver uit het oogstjaar 1915, is verplicht, alle maatregelen te nemen tot het bewaren van de aangeslagen voorraden, het dorsen inbegrepen, en de haver met de zorgvuldigheid van een ordentelijk huisvader te behandelen.

Hij moet:

- a) Het legerbeheer op aanvraag alle haver, met de enkele uitzondering der onder nr. 6a en 6b aangeduide zaaihaver en voederhaver, tegen geld afstaan, deze op tijd aanvoeren, leveren en verladen;
- b) De lasthebbers van het legerbeheer de toegang verstrekken tot alle plaatsen van zijn inrichting tot het uitoefenen van hun lastgeving van de in zijn bedrijf geoogste haver.

Art. 4. – Elke ondernemer van een landbouwbedrijf of welke andere bezitter van haver uit het oogstjaar 1915 is verboden:

- a) Het opvoederen van haverzaaigoed;
- b) Alle vervoer van haver zonder geleidebrief van het legerbeheer, uitgezonderd het vervoer van de akker tot de inrichting, van de inrichting naar de dorsmachine en van daar terug.

Art. 5. – Voert een ondernemer van een landbouwbedrijf of welk ander bezitter van haver uit het oogstjaar 1915 een der in artikel 3, lid I en IIa, voorgeschreven handelingen niet uit binnen de door het

legerbeheer of in deze opdracht vastgestelde tijd, zo laat dit deze handelingen door derden op kosten van de ondernemer of bezitter uitvoeren.

Art. 6. – Van de beslaglegging blijven ten bate van de bezitter van een landbouwbedrijf, vrij:

- a) Met de zaaitijd, voor elke hectare der door hem in het jaar 1915 bewerkte oppervlakte, telkens 170 kg zaai haver van beste hoedanigheid en van eigen voortbrengst;
- b) Bij het opvoederen, voor elke dag en voor elk paard in het bezit van de ondernemer, per kop 2500 gram haver, ongeveer 920 kg per jaar en per paard.

Onder “jaar” verstaat men de tijdruimte van 1 september 1915 tot 31 augustus 1916.

Het legerbeheer zal voor elk paard, dat niet in het bezit is van een ondernemer van een landbouwbedrijf, dat in het jaar 1915 haver voortbracht, als jaarlijks aandeel telkens rond 920 kg haver toelaten van de voortbrengers te kopen. Op verzoek van de kreitschef kunnen in dringende gevallen en wel in de eerste plaats voor de in de mijnen gebezigde paarden, door het legerbeheer hogere maten dan hiervoor bepaald toegestaan worden.

Art. 7. – Het legerbeheer betaalt voor elke 100 kg haver van goede marktgeschikte hoedanigheid, die het overneemt en op tijd ter aangeduide plaats geleverd wordt met een minimumgewicht van 44 kg per hectoliter, 33 frank. De prijs voor mindere haver bepaalt het legerbeheer op voorstel van deskundigen, die het daartoe aanzoekt.

Art. 8. – Wie artikel 1, lid 2; artikels 2, 3 of 4 van deze verordening overtreedt, wordt met ten hoogste 5 jaar gevangenis of met ten hoogste 20.000 frank boete gestraft. Ook kunnen beide straffen tezamen worden uitgesproken. Tegelijkertijd kan in gevallen der artikels 2, 3a of 4b beslagname van de haver ten bate van het legerbestuur uitgesproken worden.

Art. 9. – Bevoegd ter oordeelvelling zijn de Duitse krijgsrechtbanken.

Art. 10. – Het uitvaardigen van uitvoerschriften blijft voorbehouden.

Brussel, de 27^e juli 1915.

Der General-Gouverneur in Belgien.
Freiherr von Bissing.
Generaloberst.

18 augustus 1915

Reeds meermalen hebben wij gewag gemaakt van de steunbeweging, onder leiding van de heer Hastings Pimbury in Engeland begonnen voor de noodlijdende Belgen in België.

De laatste zes maanden zijn voor dat doel in het noorden van Engeland niet minder dan 900 propagandaverzamelingen gehouden en in alle steden zijn plaatselijke commissies gevormd voor het inzamelen van gelden.

Na de stichting door de Engelse regering van de National Commission for Relief in Belgium heeft de heer Pimbury hetgeen hij en zijn medewerkers hebben bereikt, aan deze commissie overgedragen. Er is bijna een miljoen gulden bijeengebracht, voor

het grootste deel uit wekelijkse inzamelingen in de fabrieken en werkplaatsen. Voorzeker een goed resultaat van het menslievende werk.

Nederlandse boeken voor Belgische soldaten.

Aan het Belgische informatiebureau wordt uit Le Havre gemeld:

Koning Albert heeft baron Fallon, Belgisch gezant te 's Gravenhage, opgedragen Nederlandse boeken te kopen voor 1500 gulden, bestemd om uitgedeeld te worden onder de soldaten, die aan het front zijn en aan degenen, die in de Franse hospitalen worden verzorgd.

Baron Fallon werd verzocht, bij de keuze van deze boeken, de raad in te winnen van de volksvertegenwoordigers Arthur Buysse en Frans van Cauwelaert.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

Een verordening van 6 augustus komt nu ook de inbeslagneming van de hooioogst bevelen.

De verschillende bepalingen van deze verordening zijn van gelijke aard als die voor het aanslaan van het graan uitgevaardigd, en uitgebreid vermeld in het avondblad van zaterdag jl.

Vrij van aanslag blijven de voorraden, welke de landbouwer voor zijn eigen veestapel behoeft.

Aangaande de prijs wordt bepaald, dat het legerbestuur al naarmate de kwaliteit het hooi zal inkopen binnen de voor de verschillende provincies vastgestelde maximumprijzen.

20 augustus 1915

De nieuwe nijverheid.

Brussel, 16 augustus.

Al zeggen wij het zelf: wij Belgen zijn een volk, dat altijd vrijwel zelf in zijn behoeften heeft kunnen voorzien, voor zover wij er geen al te buitensporige eisen aan stelden. De gelukkige ligging van het land; de natuurlijke verdeling ervan, die het noorden op landbouw aanwees en het zuiden tot nijverheid dwong: het waren omstandigheden die welvaart als het ware noodzakelijk maakten, en ons bovendien een grote economische onafhankelijkheid verzekerden, voor zover, wel te verstaan, er geen takken van de nijverheid in betrokken waren, die ik "onnatuurlijk" zal noemen, omdat zij ons niet door de Belgische landsgesteldheid zijn opgedrongen.

Er is echter een wet, die geldt voor zo goed als alle levensverschijnselen, en die zich vooral bij welvaart openbaart. Het is de wet der natuurlijke luiheid, die men, meer wetenschappelijk, de wet der minste inspanning noemt. En voor vele zaken, en niet het minst waar het gold te voorzien in dagelijks onderhoud, kon het rijke België zich op die wet beroepen, waar het allerlei waren – eet- en drinkwaren vooral – uit den vreemde invoerde, terwijl het die waren heel goed en even goedkoop zelf kon fabriceren – hetgeen het trouwens voor een deel deed, met het gevolg echter dat het Belgisch product versmaad werd, dikwijls zeer ten onrechte, voor het buitenlandse. Want dat is weer een van de karaktertrekken van de Belg: geringschatting voor zichzelf, niet uit christelijke naastenliefde, maar omdat wij altijd, en meestal in al te hoge, in fnuikende mate, met het besef omlieden, een klein volk te zijn.

De oorlog, nu, heeft dat besef omgeslagen: wij zijn er niet ver van af, ons een groot volk te gaan achten, en ik zal wel de laatste zijn, om dit voor overdrijving te houden. Het is immers dergelijk bewustzijn, dat de volkeren de levensclimax verzekert, zonder dewelke zij achteruitgaan. Het is de oorlog ook die ons heeft geleerd ons te behelpen met hetgeen wij zelf kunnen voortbrengen; en dat wij daartoe in staat zijn, heeft velen eveneens met nationale trots vervuld.

Invoer, immers, behalve uit neutrale landen (en ik laat voor het ogenblik de milde hulp van naties als Amerika en Nederland buiten kwestie) invoer is thans totaal onmogelijk uit Engeland en Frankrijk, waar wij voor alle mondbehoefte goede klanten van waren; uit Duitsland wordt eveneens maar weinig betrokken, wat door de daar heersende toestanden goed te verklaren is. Zodat wij thans voor een goed deel op eigen vleugels vliegen, en er ons goed bij bevinden. De grootnijverheid ligt weliswaar zo goed als geheel stil; mindere nijverheidstakken bloeien echter op, leveren meer op dan in vredestijd, en zijn voor velen een zegening geworden.

Laat ik maar eerst wijzen op een huisnijverheid, die bezig was een schone dood te sterven, althans in de grote steden: ik bedoel het inmaken van vruchten en groenten. Het is een feit: onze huismoeders hadden het maken van jam en confituur geheel verlerd. De heel goede kwamen uit Engeland – neen, zij moesten uit Engeland komen, wilden zij goed zijn. Voor mindere beurzen was er Belgische waar, die doorgaans veel minder goed was – de uitzonderingen niet te na gesproken – en dikwijls van te geringe prijs, om werkelijk goed te kunnen zijn. Want men mag niet vergeten dat heel veel van onze Vlaamse, Limburgse en Haspengouwse vruchten naar Engeland verhuisden, hetgeen de prijzen in België zelf soms vrij hoog deed stijgen. En dat is een der

redenen waarom in de burgergezinnen nog zo weinig vruchten werden ingemaakt: zij kwamen haast even duur te staan als de buitenlandse producten, die men geheel klaar in de winkels kon vinden. Dit is nu totaal omgekeerd: eerst kan er niet meer ingevoerd; en ten tweede: zo goed als alle vruchten blijven in het land. Ge weet hoe wij, verleden jaar, en meer bepaald te Brussel, overrompeld werden door de wonderbaarste druivenoogst die wij ooit beleefden. Dit jaar heeft men minder druiven gekweekt; daarentegen zijn de andere vruchten overvloedig en gaan zij aanmerkelijk goedkoper dan andere jaren. Geen wonder dan ook dat men zich zowat overal met ongewone ijver op het maken van confituur toelegt. Wel is, helaas, de suiker duur - de prijzen gaan van achtenzestig tot negentig centiemen het kilo - maar de boter is nog hoger in prijs gestegen: tot boven de vijf frank, en ... van de winter zal de zelf gemaakte jam op het karig rantsoen brood deze ongenaakbare smeerstof (als ik mij zo mag uitdrukken) voordelig komen te vervangen.

Een nijverheid die zich in België, en meer bepaald in de Vlaamse provincies, steeds mocht verheugen in een luisterlijke bloei, is de nationale bierbrouwerij. Wel deden de Duitse bieren, echte of nagemaakte, een geduchte concurrentie; te Brussel was vooral bij intellectuelen het Engels bier zeer gezien; desniettemin genoten bij stambewuste burgers de inlandse bieren een faam die, eeuwenoud, nog lang niet aan het tanen was. Elke streek ten onzent heeft zijn bier; elk bier zijn eigenaardigheid aan kleur, smaak en sterkte, maar allen bezitten zij hun kampioenen, en, het dient gezegd, al die kampioenen vechten voor een goede zaak. Brouwer zijn is ten onzent dan ook zo'n kwade zaak nog niet; het geeft meestal aanzien, in een land waar men van bierbrouwers dictators maakt, als Artevelde. En dat is nu in deze oorlogstijd nog ontzaglijk verbeterd. Vroeger (en nu nog) dronk men in de echt Brusselse

tapperijen lambiek en faro, maar in de grote koffiehuisen meestal echt Duits bier, zeer goed trouwens uit gelijklopende namaak te onderscheiden. Dat is nu – en ge zult het nogal natuurlijk vinden – veranderd. In enkele gelegenheden vindt men nog authentieke Overrijnse waar; maar deze huizen zijn over het algemeen aan het leger voorbehouden, en aan Duitse ambtenaren. De Belgische burger is er trouwens ongewenst: enkele lokalen zijn zelfs langs buiten geblindeld. En die Belgische burger troost zich: in zijn gewoon Belgisch café drinkt hij Belgisch-Duits bier – dat buitengewoon is. Want het dient gezegd: de Belgische namaak van Beiers of van Strasburger bier is veel beter geworden, dan hij vroeger was; althans kenners hebben het mij verzekerd (ikzelf drink er zelden). Zodat onze nationale brouwerij er niet alleen in omzet, maar ook in kwaliteit, wat betreft namaak (er wordt thans ook heel goede Stout gemaakt), op vooruit is gegaan.

Andere, minder gewone, nijverheidstak, die bij de oorlog gewonnen heeft; de fabricage van lucifers. Vroeger werden er wel gemaakt in België, maar die werden voor een goed deel ... uitgevoerd. Daarentegen voerden wij veel in uit de Noorderlanden, en als vele Belgen, dank ik er mijn kennis van het Zweeds aan, kennis die zich trouwens beperkt tot enkele wereldberoemde woorden. Nu weet ik niet, of Zweedse lucifers oorlogscontrabande zijn; ik weet allen, dat ook in deze onze nationale zin is ontwaakt, zodat wij van onze kruidenier Belgische waar eisen ... die wij twee en half maal duurder betalen dan vroeger. Er zijn ook wel Hollandse lucifers op de markt; het spijt mij echter, u te moeten zeggen, dat zij, wat verkoop aangaat, het bij de Belgische broeders moeten afleggen – al zijn zij ook met die Belgische broeders zuinig, die vijftientig centiemen het pak van tien doosjes zijn gaan kosten.

Bezuiniging die wet is, en die men ook gaat toepassen inzake roken. Ook hierin is een revolutie gekomen, waar de Belgische nijverheid alle baat bij heeft. Als in Frankrijk, rookt men in België veel sigaretten, en het was in de laatste jaren een snobisme geworden, Franse sigaretten te roken. Nu waren vele van die zogenaamde "Françaises" Belgisch fabricaat, als werd het door velen, die niet weten dat de Franse regie haar exportproducten bijzonder merkt, voor Frans goed gekocht en naar de Franse waarde, dus ver boven de eigenlijke waarde betaald. Nu doet zich voor, dat op dit ogenblik nog wel Franse sigaretten, en wel degelijk echte te koop zijn – maar tegen het dubbele van de oude prijs. Dit heeft de Belgische namaakfabrikanten genoopt tot een schoon gebaar: zij hebben het masker afgeworpen; zij maken voortaan Belgische sigaretten, die met trots Belgisch heten, de Franse waard zijn, en in plaats van één frank, slechts dertig of veertig centiemen kosten. Zij worden thans evenveel verkocht als de Turkse en andere Oosterse producten, ... die trouwens ook in België, althans voor een goed deel, worden gemaakt, en, bij gelijke kwaliteit, nog eens zo duur zijn. En ziedaar weer een nijverheid, die bloeit dank zij de oorlog.

Leid daar niet uit af, bid ik u, dat wij daardoor in weelde zouden zwelgen.

Integendeel! De prijs van het leven is in de laatste weken eerder nog gestegen, en sommige waren weldra buiten gebruik gaan staan, zo duur zijn zij geworden. In zijn voorgenomen boek over België, waar onlangs zo'n misplaatst gebruik van gemaakt werd, merkte Baudelaire op, dat te Brussel het ondergoed van sommige menselijke schepselen weinig zindelijk is, terwijl er de woede heerst, alles met overvloedige bruine zeep te wassen. Hij schrijft in het schema van zijn boek: "Bruxelles sent le savon noir. Les chambres d'hôtel sentent le savon noir. Les lits sentent le savon

noir. Les trottoirs sentent le savon noir. Lavage des façades et des trottoirs, même quant il pleut à flots". Kwam tegenwoordig Baudelaire naar Brussel terug, hij zou zich het leedvermaak van zijn boutade moeten ontzeggen.

Niet dat de "savon noir" bij ons in onmin zou gevallen zijn: hij is integendeel het voorwerp van duizenden verzuchting, want hij is een helaas zo goed als ongenaakbaar weeldeartikel geworden, dat alleen rijke lui zich mogen permitteren. Voor de oorlog kostte hij veertig centiemen het kilo: tegenwoordig durft men er tot een frank vijfenzeventig voor vragen!

23 augustus 1915

Na een jaar - In Wallonië (Karel Van de Woestijne).

Brussel, 19 augustus.

Wij zaten in de koele achterkamer van de dokter. Voor ons uit lag, in de gulden namiddagzon, vreedzaam en rustig, de grote, weelderige moestuin waar rood de tomaten rijpten en, aan de hoge stengel, boven de vlakke, stoffig groene bladeren, de zonnebloemen hun brede, gele wielen wendden naar het draaien van de dag. Op tafel stond, tussen mijn oude vriend en mij, in haar kleed van spinnenwebben, de fles Bourgogne zonder dewelke een bezoek in Wallonië zich niet denken laat. In onze kristallen roemers roosde de edele wijn in stil robijn glazen. Maar hij gaf de opwekking niet, die hij zelfs de droefgeestigste pleegt te verzekeren.

Was het moeheid van onzentwege? Was het de pijnlijke indruk die de gedane wandeling bij mij had gewekt, de herinnering die zij bij de vergrijsde dokter had verlevendigd? Wij hadden heel de streek afgelopen, langs het kanaal dat dit deel van het kolenland als een

zilveren lint doorvloeit, tot hier, in deze dorpsstraat, langs waar het buurttrammetje de stad Bergen bereikt. Dit is een van de heerlijkste delen van Henegouwen; wel zijn de gedrochtige “terrils”, de hoge kolenheuvels, die de mijnen duiden, niet ver: ze bochelen, als reusachtige kruipdieren van vóór de zondvloed, de westelijke horizon. Hier echter vindt men nog de beminnelijkheid van licht ratelende bosjes, van groene valleien, van sproeiende wateren: een gratie vol adel en, als het ware, vol van de hupse beleefdheid die een karaktertrek is van de bevolking. De nijverheid, die in vreedstijd de streek blij en levendig maakt, is echter thans zo goed als uitgestorven. Erger: de oorlog heeft hier sporen nagelaten, die nog lang niet uitgewist zijn. De fabrieken vernield, het platteland geteisterd, de dorpsstraat zelf tot aan het huis waar wij thans zitten, het huis van de dokter, zo goed als geheel platgebrand. Want hier is gevochten geworden: een heus gevecht tussen de Engelsen en de overrompelende Duitsers ...

De dokter vertelde:

“Het is een jaar geleden. Sedert enkele dagen al, en van kort na de oorlogsverklaring, hadden wij bezetting. Wij hadden Franse roodbroeken gezien: slanke dragonders, vlug bewegende infanteristjes, steeds kwinkslag en sigaret aan de lippen. Wij kregen als vaste gasten een afdeling Engelsen: hoge, krachtige, flegmatieke kerels die, al konden zij hier met haast niemand praten, zich volkomen thuis gevoelden. Je had ze moeten zien, in de vroege ochtendzon na de reveille midden in de straat, aan grote tobben waar het water in glom, die prachtige jonge mannen, naakt tot aan de lendenen, zich aan 't wassen, de neus snuivend, de mond proestend na de onderdompeling van het gloeiende hoofd. Daarna het scheren; aan het zadel van hun paard haakten zij elk hun ronde spiegeltje; uit de schacht van hun laars haalden zij zeep, kwast en

mes; het ging zorgvuldig en keurig als in het cabinet de toilette van een lord die naar een zitting van het parlement moet. Intussen stond, op kleine fornuisjes, het water te pruttelen voor ontbijtthee. De sneden brood werden geroosterd. De straat was vol van de geur ervan, en van de warme theewalm. Overdag flaneerden zij, of poetsten hun "koffiemolens" op, gelijk zij hun mitrailleurs noemden. Zij gedroegen zich als volkomen vrije gentlemen, buiten alle merkbare tucht. En zonder nochtans maar enigszins op paradesoldaten te gelijken, verbaasden zij ieder door hun zindelijkheid en de zorg voor hun persoon. Deze nieuwe inwoners hadden aan het dorp iets prettigs gegeven, de eerste dagen vooral, toen wij van de oorlog nog niet veel vernamen dan heel verkanongestommel. Wij leefden hier tamelijk gerust: die grote kerels, die zo zeker van zichzelf schenen, zonder de minste aanstellerij van heldhaftigheid, koel tot in de grapjes die zij uithaalden, vermochten het, ons een groot gevoel van veiligheid te geven. En zelfs toen de armzalige optocht begon, de lamlendige stoet der traag verdreven bevolking van oostelijke dorpen; toen zelfs de stoet een ijlende vlucht werd vol verschrikking, en het kanon nader kwam blaffen, en wij voor het eerst het ratelende hoesten en proesten der machinegeweren moesten vernemen; toen wij hoorden van eerst geslaagde, daarna uiteengedreven Franse cavalerieaanvallen: toen nog was ons vertrouwen niet geschokt in die koude, maar vastberaden Engelsen, die voortgingen zich iedere ochtend in de hoge, frisse zon te wassen en te scheren, hun brood te roosteren en hun thee te slurpen, alsof dit alles maar loos gerucht en gewoel was: much ado about nothing! ...

Intussen hadden wij het wel druk gekregen: ik, als dokter, vooral. De vlag van het Rode Kruis hing hier uit, boven de deur: de gehavende, en niet minder de hongerige vluchtelingen wisten wat dit wilde zeggen. Reeds hadden het ziekenhuis en de als bijhospitaal

ingerichte loods aan het station deerlijk mishandelde klanten gekregen. Wat voor ons, persoonlijk, erger is: wij hadden een zieke in huis; daarboven lag mijn oude tante te sterven ...

Zo verliepen een paar dagen. - Toen de angst ineens ontketend werd. Log en machtig stuwden de Duitse massa's aan: een wassende stormvloed, rustig nog, maar onweerstaanbaar; nog sloeg hij niet razend omhoog en ons tegen; maar zijn nadering was zeker en, wij voelden het wel al weigerden wij te wanhopen, zij was onafwendbaar ... Onze afdeling Engelsen was ze, met de gladste gezichten der wereld, zonder de minste opwinding, zonder de minste uitdrukking op hun gelaat, zelfs niet van spot, tegemoet gegaan. 's Anderendaags, het was nog nacht haast, kregen wij het besef van een beslissing. De witte ochtendlucht, effen en wezenloos, als de linnen voorhang van een bioscoop, werd verlicht van kartetskrulletjes; weldra schoten de houwitsers er de eerste gaten in; het duurde niet lang, of het razende vuur had ze geheel tot flarden gehaakt, gescheurd, doorreten, verrafeld. En als de zon, de van in de vroegen morgen fel hete zon, doorbrak, dan was zij niets dan als het opperste en onverschilligste der geschutsprojectielen.

Het verloop van de dag was, natuurlijk, één jagen.

En nochtans, alles ging met een nuchtere beslistheid, een duidelijk inzicht der noodwendigheden, een gebiedend gevoel van orde, gelijk men ze alleen in het gevaar aan zichzelf ondervindt. Het gevaar naderde: daar was nu geen twijfel meer aan. 's Middags hielden de Engelsen nog goed, aan het kanaal waar zij de overtocht van moest beletten. Maar een gedeelte was al teruggetrokken, stelde zich op aan de spoorweg, achter de huizen. Hun gelaat was

staalhard geworden; hun kalmte eiste al hun wonderbare wilskracht ...

De lucht was één razernij van vuur. Wij hadden de mensen aangemaand, naar huis te keren, in huis te blijven. Toen ikzelf mijn nieuwsgierigheid, die mij onweerstaanbaar aantrok daar waar nauwelijks een half uur verder gevochten werd, had bedwongen, en mij in mijn huiskamer bevond, dan voelde ik mij als een beer in een muilt, een tamme dierentuinbeer, die al de doelloosheid van zijn leven beseft. Ik liep rond. Ik dacht aan mijn stervende tante, daarboven. Ik dacht aan mijn dochter en aan haar zoontje van drie maand oud; de vader was naar de oorlog, de oorlog ...

De eerste houwitsers waren in het dorp gevallen: het onvermijdelijke. Het was geen verrassing meer. En wij gingen zowaar berusten ...

Tot op het ogenblik dat wij wisten: de Duitsers zijn over het kanaal. Nog voor de avond zijn zij hier. Reeds zijn de overblijvende Engelsen gevlucht, verschansen zich zo goed het gaat. Maar de stroom heeft de dijk doorbroken: de hollende wateren spoelen aan. Wij zijn verloren ...

Ik weer buiten: heel het dorp, naar voren gestuwd, wordt reeds naar achteren gedreven. Het kanon zweeg: alleen nog de nijldige ratel der mitrailleurs. Maar de lucht, de hete zonnelucht van deze broeierige namiddag, één gehuil van vluchtende mensen. En terwijl nauwelijks een paar honderd meters ver, de straat aan beide zijden in lichterlaaie stond; verstikkend de zwarte rookkolommen, doorlikt van duistere vlammen, ten hemel kolkten in majestatische traagheid; naderde stommelend het Duitse leger, waarboven de kogels vlogen en floten en lichtten als meteoren. Vooraan een

steeds aandikkende massa van mannen, van vrouwen, van grijsaards, waarvan ik wist dat er bij waren, die één uur te voren ziek te bed lagen; allen kermend, de armen opgeheven, één luide weeklacht om genade. Massief echter als een wandelend, aaneengeschaard rotsencomplex, naderden de Duitsers, en de grond daverde. En naarmate ze nader kwamen, gingen de huizen in brand staan: van over de huizen bestookten de Engelsen de zegevierende vijand, - en de vijand, die dacht door burgers beschoten te worden pleegde wraak.

En zo waren zij hier, aan mijn huis, gekomen. Ook ik was naar buiten gegaan, armen in de lucht. Een soldaat wil mij achteruit duwen. De bevelvoerder heeft echter de Rode Kruisvlag gezien. Hij ondervraagt mij. Ik betrouw mij niet op mijn Duits, roep mijn dochter, die in Duitsland heeft verbleven. Zij had haar kindje op haar arm. Zij komt naar voren, geeft inlichtingen: ik ben arts; het gasthuis is wat verder; of ik bereid ben hulp te bieden aan de Duitsers? ja, zo ik geleide krijg en men mijn huis spaart ... - De Engelsen hadden opgehouden over de huizen en achter de straathoek te vuren. De bevelhebber heeft het geweld te staken. Mijn huisgenoten moeten aan de open deur blijven staan, met een post soldaten. Ik ga mee met de geleidende manschappen.

Het gevecht is uit: een logge rust vol bedreigingen valt over het dorp. De avond zakt vlug en zwoel ...

Ik werk een stuk in de nacht. Als ik terugkom, is er als een bevrijding in de koele lucht; maar een bevrijding die vol kommer is. Ik kom thuis. Mijne tante had opgehouden te leven ...”

Steun aan de Belgische bevolking.

Onze correspondent schrijft uit Brussel:

De Nationale Steun- en Voedingscommissie maakt enkele cijfers bekend, die een beeld geven van de toestanden van het ogenblik.

Op 31 juli jl. waren er in België 734.690 werklozen van beide seksen, waaronder zowel de geheel als gedeeltelijk werklozen gerekend zijn. De omvang, welke de werkloosheid heeft aangenomen, kan men ongeveer nagaan, wanneer men weet dat volgens de nijverheidsstatistiek van 1910 er in België 1.359.450 werklieden, mannen en vrouwen, waren.

Ziehier nog een staatje:

	Werklozen	Ondersteunde vrouwen	Kinderen onder 16 jaar
Brussel en voorsteden	88.585	26.777	42.624
Brabant	71.235	33.230	73.338
West-Vlaanderen	62.731	23.696	69.621
Oost-Vlaanderen	134.330	35.331	124.387
Antwerpen	93.344	38.994	76.834
Limburg	11.286	5.823	16.479
Luik	82.775	38.474	53.150
Luxemburg	28.342	9.625	20.175
Namen	29.073	15.805	27.170

Henegouwen	132.989	63.583	95.893
Totaal	734.690	291.338	599.671

Berekent men de in België overgebleven inwoners op 6 à 6 ½ miljoen, dan blijken er dus 1.625.719 onderstand te genieten, of meer dan een vierde der bevolking.

Anderzijds was op 31 juli een som van 37.916.687 frank besteed aan onderstand, benevens 1.015.774 frank alleen voor de kantwerksters.

Over de plaatselijke comités verdeeld, komen deze bedragen als volgt:

Brussel en voorsteden	3.796.509,95
Brabant	4.617.391,00
Antwerpen	4.669.808,60
Comité Brugge	746.467,80
Comité Kortrijk	2.168.039,90
Oost-Vlaanderen	5.080.294,50
Henegouwen	7.490.239,30
Luik	5.996.086,25

Limburg	672.314,55
Luxemburg	1.156.448,55
Namen	1.523.067,00
Totaal	37.916.667,40

Prijzen in het operatie- en etappegebied.

De Duitse militaire overheid heeft voor de bezette delen van Vlaanderen de volgende maximumprijzen vastgesteld, alles per kilogram.

Vlees: levend gewicht, hoornvee 1,20-1,45 F, varkens 1,80-2,00 F, kalveren 1,60 F, schapen 1,50 F; geslacht: rundvlees 1,80-2,40 F, rumsteak 3,10 F, gehakt 2,20 F, rosbief 3,40 F, varkenskoteletten 3,20 F, varkenszijkstuk 2,50 F, verse varkensworst 2,50 F, kalfsvlees met been 2,00 F, idem zonder been 2,90 F, schaap 2,70 F.

Rijst 0,95 F, cichorei 0,50,60 F, zout 0,14 F, suiker 0,90 F (0,75 F in het groot), margarine 1^e kwaliteit 2,70 F, idem 2^e kwaliteit 2,50 F, boter 4-4,20 F; melk 0,24 F per liter, hooi 8 F per 100 kilo, klaverhooi 10 F per 100 kilo, voederstro 6 F per 100 kilo, eieren 15 centiemen per stuk.

Een verordening van de gouverneur-generaal bepaalt: De bepaling van art. 44 der provinciale wet, volgens welke de provinciale raad van Brabant op 1 oktober voor een gewone zitting vergadert, wordt voor het jaar 1915 als niet van kracht verklaard.

Postverkeer met België.

Het Duitse gezantschap in Den Haag deelt het volgende mede:

Tot het postverkeer met Nederland zijn in België tot dusver alleen de steden Brussel, Luik, Verviers (deze drie met voorsteden en plaatsen in de onmiddellijke omtrek), Antwerpen, Hasselt en Welkenraedt toegelaten.

Voor mededelingen van persoonlijke aard zijn alleen briefkaarten, voor zuiver zakelijke mededelingen brieven van ten hoogste twee bladzijden omvang en de daarbij horende bijlagen (van zakelijke aard) geoorloofd.

Daar het overige gedeelte van België niet tot het postverkeer met Holland is toegelaten, is er voor schriftelijke mededelingen uit Nederland, welke aan een tussenpersoon in een van genoemde steden ter verdere verzending naar andere plaatsen van België zijn gericht, geen uitzicht op doorzending en bestelling.

Het Duitse gouvernement over België heeft bepaald, dat de termijn tot betaling van wissels tot 30 september is verlengd, en dat de bepalingen, betreffende het terugnemen van de creditsaldi bij de banken, eveneens tot 30 september van kracht zullen blijven.